
Women and Peace: Peace Agenda of Women and Her Peace Movements in the Southernmost Provinces of Thailand *

Bhasrah Boonyarithi **

Chantana Banpasirichote Wungaeo ***

Abstract

The unrests in the southernmost provinces of Thailand which have risen for 15 years since 2004 result in both direct and indirect losses to people in the whole country. Meanwhile, such unrests contribute to the Deep South women working in CSO in various social issues to realize the importance to get organized and drive social issues that affect their normal lives, especially the issue of peace. For this reason, "*Peace Agenda of Women: PAOW*" was formed in 2015 as a social women platform. PAOW comprises women from 23

---

* This article is part of a dissertation, Master of Arts Program in Politics and Governance, Title "Her Peace": Movement for Peace of Women in the Southern Border Provinces, Thailand. The name of the person appearing in this article has been approved by them. Received April 9, 2019; Accepted May 13, 2019

** A Master Student of Master of Arts Program in Politics and Governance, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

*** An Associate Professor of Department of Government, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University and Thesis Advisor

organizations, aiming to advocate gender sensitive peace proposals. This article poses a question how does PAOW perform their peace movements? The purpose of this article is to understand and explain 1) PAOW's peace activities 2) feedbacks on PAOW's Peace movements by using gender lens. The study shows that working as network 1) help women expand their working area from soft issue as healing victims to hard issue as security 2) has its significance of creating women working sphere where they could perform and rise essential issues on peace process namely safe public space. Even PAOW's peace proposals were acknowledged by the general public as well as the key actors in the unrest area, namely, the Thai state and the insurgents, but their requests of having women in the more visible role in the peace process are questioned in term of appropriateness and have not been effective.

Keywords: Peace Agenda of Women, Peace Process, Deep South Thailand,
Gender

ผู้หญิงกับสันติภาพ: คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ (PAOW) กับการขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*

ภััสสรา บุญญฤทธิ^{***}

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว^{***}

บทคัดย่อ

ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ระลอกใหม่ที่ประทุขึ้นตั้งแต่ปี 2547 นับจนถึงปีนี้ก็เป็นเวลา 15 ปี นอกจากจะสร้างความสูญเสียแก่ประชาชนในพื้นที่และในระดับประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมแล้ว อีกด้านหนึ่ง ความไม่สงบดังกล่าวกลับเป็นคุณูปการที่ทำให้สตรีผู้ทำงานภาคประชาสังคมมิติต่าง ๆ ที่มีฐานปฏิบัติการจัดกระจายอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตระหนักถึงความสำคัญของการรวมตัวเพื่อเรียกร้องและขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตปกติ

---

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต หัวข้อ “สันติภาพของเธอ”: การเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพของสตรีจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยชื่อบุคคลที่ปรากฏในบทความชิ้นนี้ได้รับการอนุญาตเผยแพร่จากผู้ให้ข้อมูลแล้ว, ได้รับบทความ 9 เมษายน พ.ศ. 2562; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

สุขของพวกเธอ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสันติภาพ ด้วยเหตุนี้ “คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้” จึงถือกำเนิดขึ้นในปี 2558 ในฐานะเวทีทำงาน (Platform) เชิงประเด็น คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของสตรีจาก 23 องค์กรเพื่อสร้างแรงกระเพื่อมและผลักดันข้อเสนอด้านสันติภาพที่สะท้อนการตระหนักถึงมิติหญิงชาย บทความชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามสำคัญคือ กลุ่มคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ (กลุ่ม PAOW) ดำเนินกิจกรรมเชิงสันติภาพอย่างไร วัตถุประสงค์ของบทความชิ้นนี้คือ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบาย 1) กระบวนการขับเคลื่อนการทำงานด้านสันติภาพของคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ และ 2) เสียงสะท้อนจากการทำงานด้านสันติภาพของพวกเธอผ่านการพิจารณาด้วยแนวคิดมิติความสัมพันธ์หญิงชาย ผลการศึกษาสะท้อนว่า 1) การรวมกันเป็นเครือข่ายเปิดให้การทำงานของกลุ่มผู้หญิงก้าวจากประเด็นเย็นอย่างการเยียวยาไปสู่ประเด็นร้อนอย่างความมั่นคง 2) การทำงานเชิงเครือข่ายมีนัยยะของการสร้างพื้นที่ของกลุ่มผู้หญิงเพื่อแสดงบทบาทตั้งประเด็นสำคัญในกระบวนการสันติภาพ ซึ่งในที่นี้คือ ข้อเสนอพื้นที่สาธารณะปลอดภัย ที่เป็นที่รับรู้ทั้งในระดับสังคมโดยทั่วไปและระดับตัวแสดงหลักในพื้นที่ นั่นคือ รัฐไทยและฝ่ายผู้ก่อการ แต่กระนั้นข้อเรียกร้องของเธอที่ต้องการให้ผู้หญิงมีบทบาทที่ชัดเจนขึ้นในกระบวนการสันติภาพยังคงเป็นที่ถกเถียงและไม่ส่งผลในทางปฏิบัติ

คำสำคัญ : คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้, กระบวนการสันติภาพ, ชายแดนภาคใต้ของไทย, เพศสภาพ

1. บทนำ

ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินเกิดขึ้นยาวนานกว่า 15 ปี มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นรวมทั้งสิ้น 20,163 เหตุการณ์ มีจำนวนผู้บาดเจ็บล้มตาย 20,432 ราย จำแนกเป็นผู้เสียชีวิต 6,921 ราย และผู้บาดเจ็บ 13,511 ราย (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2562) ความพยายามในการดำเนินกระบวนการสันติภาพโดยภาครัฐเกิดขึ้นทั้งโดยทางลับและเปิดเผยต่อสาธารณชนสามารถนับย้อนไปได้ตั้งแต่ปี 2538 (คณะทำงานยุทธศาสตร์สันวิธิ (คยศ.), 2561: 18) ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนการประท้วงความขัดแย้งระลอกใหม่ในปี 2547 และภายหลังจากปี 2547 เป็นต้นมาภาคประชาสังคมก็เริ่มขึ้นมามีบทบาทในกระบวนการสันติภาพควบคู่กับบทบาทของภาครัฐในส่วนงาน “เยียวยา” ผู้ได้รับผลกระทบ และตัวแสดงหลักของงานส่วนนี้คือ ผู้หญิง

ผู้หญิงโตเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ในสายงานเยียวยาซึ่งถูกพิจารณาว่าเป็นส่วนงานที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้หญิงเพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยบุคลิกภาพที่อ่อนโยนและนุ่มนวลสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของผู้หญิง จนกระทั่งในปี 2558 กลุ่มผู้หญิงจำนวน 23 องค์กรณ์ีกกำลังขับเคลื่อนงานสันติภาพร่วมกันในนามคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ (ต่อไปจะใช้คำว่า “คณะทำงานฯ”) และมีรูปแบบการทำงานแตกต่างไปจากการทำงานสันติภาพของผู้หญิงแบบเดิม ๆ พวกเขาเริ่มขับเคลื่อนงานเชิงรุกด้วยการจัดทำข้อเสนอแนะพื้นที่สาธารณะปลอดภัยจากการลงพื้นที่รวบรวมข้อเสนอจากผู้หญิงชายแดนใต้กว่า 500 คน เสนอต่อคณะพูดคุยสันติภาพ¹ ที่มีตัวแทนจากรัฐบาลไทยและกลุ่มมาราปาตานี (Mara Patani) ในฐานะกลุ่มตัวแทนผู้เห็นต่างจากรัฐและถูกเห็นชอบจากทั้งสองฝ่าย ภายหลังจากนั้นพวกเขาย้ายข้อเรียกร้องให้ชัดเจนขึ้น ด้วยการเสนอให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงและทางการ

¹ ข้อมูลโดยสรุปเกี่ยวกับการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขระหว่างรัฐไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ รุ่งรวี เจริญศรีภิญโญรัช, 2562.

เมืองในทุกระดับ รวมถึงเสนอข้อเสนอสอดคล้องนโยบายสภาวะแวดล้อมที่หนุนเสริมสันติภาพ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การเคลื่อนไหวของพวกเขาในระดับนี้ทำให้เป็นที่จับตามอง จากหลายฝ่ายและถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสมและประสิทธิภาพการทำงาน

บทความชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามสำคัญคือ คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ ดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและอธิบาย 1) กระบวนการขับเคลื่อนการทำงานด้านสันติภาพของคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ และ 2) เสียงสะท้อนจากการทำงานด้านสันติภาพของพวกเขา โดยการศึกษาชิ้นนี้เป็นการศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และในขณะเดียวกันก็ได้ทำการวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดมิติความสัมพันธ์หญิงชาย (Gender Perspective) เพื่ออ่านผลสะท้อนทางสังคมต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว

2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา

งานศึกษาและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้มีหลากหลายแง่มุม ทั้งมุมที่บอกเล่าประสบการณ์ของพวกเขาในฐานะเหยื่อ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมและมุมที่เล่าประสบการณ์หรือทัศนะของพวกเขาในฐานะคนที่ทำงานด้านสันติภาพ ตัวอย่างเช่น *ฝนกลางไฟ: พลังชีวิต พลังใจ ห้ำหีบเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้* (กุลธิดา สามะพุทธิ และคณะ, 2552) ที่รวบรวมบทสัมภาษณ์ ประสบการณ์และทัศนะของผู้หญิงจากจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 50 คน ต่อปัญหาความขัดแย้งความรุนแรง ตลอดจนถึงแนวทางและวิธีการที่จะแก้ไขเพื่อนำไปสู่ความสงบสุขสันติตามวิถีของพวกเขา *เสียงของความหวัง: เรื่องเล่าผู้หญิงเพื่อกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้* (เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม, 2555) งานเขียนรวบรวม 19 เรื่องราวของผู้หญิงในพื้นที่ความไม่สงบที่ใช้การเขียนเป็นช่องทางเยียวยา ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ และเป็นสื่อเพื่อส่งสาส์นแก่สาธารณะและผู้มีบทบาทแก้ไขปัญหาคความไม่สงบเพื่อให้เห็นภาพสะท้อนเล็กๆ ของสันติภาพใน

สายตาของคนรากหญ้าที่ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าความยุติธรรมและความสงบสุข หลังรอยยิ้ม: เรื่องเล่าพลิกฟื้นตัวตนและชุมชนชายแดนใต้ (ฐิตินบ โกมลนิมิ, 2560) เรื่องเล่าจากผู้หญิง 8 คนในพื้นที่ชายแดนใต้ที่สะท้อนผลกระทบจากความไม่สงบของพวกเธอ การเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวที่ทำให้พวกเธอสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ ในปัจจุบัน และชุดงานเขียน สตรีจิตอาสา (ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือ ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้ (ควชต), 2559) ทั้ง 5 เล่ม ได้แก่ “มิตรภาพ สตรีจิตอาสา: เครือข่ายชีวิตเพื่อนคนพิการ” “หลักชีวิต สตรีจิตอาสา: สร้างอาชีพสานเศรษฐกิจชุมชน” “ชีวิตใหม่ สตรีจิตอาสา: พลังเยียวยาและแรงบันดาลใจ” “แสงสว่าง สตรีจิตอาสา: เลี้ยงเด็กกำพร้าดับไฟใต้” และ “โอกาส สตรีจิตอาสา: สฐานข้อมูลชุมชน” งานเขียนเหล่านี้ แ่งหนึ่งคือการเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตผู้หญิงในพื้นที่ความไม่สงบแต่อีกแง่หนึ่งงานเหล่านี้คือหมายเหตุด้านที่การทำงานขับเคลื่อนสันติภาพของกลุ่มผู้หญิงภาคประชาสังคมผ่านงานที่พวกเธอเป็นผู้แสดงหลัก คือ “งานเยียวยา” ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเพียง 1 ใน 4 ประเภทงานที่กลุ่มผู้หญิงภาคประชาสังคมเป็นผู้ขับเคลื่อน อันได้แก่ 1) การเยียวยา 2) ส่งเสริมศักยภาพผู้หญิง 3) การประสานความเข้าใจระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานรัฐ และ 4) การเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชนเพื่อความยั่งยืน (เสาวรส ปลื้มใจ และอุทิศ สังขรัตน์, 2558)

เนื่องจากประสบการณ์ ผลกระทบ ความต้องการและทัศนคติของผู้หญิงในสถานการณ์ความขัดแย้งแตกต่างจากผู้ชายดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดเพศสภาพในการออกแบบและขับเคลื่อนสันติภาพเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ตอบสนอง ครอบคลุม อันจะนำมาซึ่งข้อตกลงสันติภาพที่ยั่งยืนเพราะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจความแตกต่างหลากหลาย แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังพบว่าในทางปฏิบัติ ผู้หญิงไม่มีบทบาทในเวทีกระบวนการสันติภาพระดับทางการมากนักเพราะ ผู้หญิงมีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรเพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งและกำหนดนโยบายการสร้างสันติภาพน้อยกว่าผู้ชาย (ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ, 2561) และ เมื่อพิจารณาตามงานศึกษาของอับดุลโซมัด (Abdulsomad, 2017) ด้วยทฤษฎีสตรีนิยมหลังยุค-

อาณานิคมและการวิเคราะห์อำนาจทับซ้อน (Post-colonial and Intersectional Feminist Theory) ทำให้เห็นภาพว่าการจำแนกพื้นที่กระบวนการสันติภาพแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ นัยยะหนึ่งเกิดขึ้นจากการพิจารณาผ่านแนวคิดเพศสภาพที่จำแนกว่าชายและหญิงควรอยู่ตรงไหนและทำอะไรในกระบวนการสันติภาพซึ่งแนวคิดนี้เองที่กีดผู้หญิงให้อยู่แค่นอพื้นที่กระบวนการสันติภาพแบบไม่เป็นทางการในขณะที่เชื้อให้ผู้ชายได้มีบทบาทนำ สามารถตัดสินใจต่าง ๆ ได้และกีดกันผู้หญิงออกจากอำนาจดังกล่าว การศึกษาของ อับดุลโซมัด ยังเปิดเผยอีกว่าเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ผู้หญิงเลือกจะซ่อนเร้นตัวเองจากการเข้าร่วมกระบวนการสันติภาพแบบทางการคือความเข้าใจบริบทสังคมและศาสนาของพวกเขา (สังคมมลายูมุสลิม) ที่ต่างจากอุดมคติสตรีนิยมแบบตะวันตก อีกทั้งกระบวนการสันติภาพแบบแคบและการเจรจาสันติภาพแบบไม่สมบูรณ์ (Immature) ก็เป็นอีกสาเหตุที่ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากกระบวนการสันติภาพระดับทางการ (Abdulsomad, 2017: 14-15) อีกสาเหตุที่สำคัญคือสภาวะเผด็จการทหารที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ที่กีดศักยภาพการทำงานของภาคประชาสังคมและกลุ่มผู้หญิงทั้งหลายในการออกสิทธิออกเสียงวิจารณ์กระบวนการสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่

อนึ่ง แม้ว่าจะมีงานเขียนที่ระบุว่าถึงความจำเป็นที่ต้องนำแนวคิดเพศสภาพมาประกอบการพิจารณาเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพและมีงานหลายชิ้นที่กล่าวถึงการขับเคลื่อนสันติภาพของผู้หญิงแต่กลับพบว่ามีเพียงงานของ ดวงหทัย และ อับดุลโซมัด เท่านั้นที่กล่าวถึง คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ โดยทีมงานของดวงหทัย (2561: 40-41) กล่าวถึงคณะทำงานฯ ว่าเป็นกลุ่มผู้หญิงที่จัดตั้งเป็นเครือข่ายสันติภาพและนำเสนอวาระเพื่อสร้างข้อตกลงในการคุ้มครองพื้นที่สาธารณะต่อคณะพูดคุย ในขณะที่งานของ อับดุลโซมัด แม้ว่าจะศึกษาการทำงานของคณะทำงานฯ แต่เป็นการศึกษาโดยใช้แนวการศึกษาแบบสตรีนิยม (Feminist Approach) เพื่อวิพากษ์ไม่ใช้เพื่อทำความเข้าใจ ด้วยเหตุนี้จึงยังมีพื้นที่ให้บทความชิ้นนี้ได้ทดลองใช้แนวคิดเพศสภาพ (Gender Approach) ในการทำความเข้าใจ อธิบายและสะท้อนแนวทางการทำงานของคณะทำงานฯ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมอย่างมาก เพราะไม่

เพียงแค่แนวคิดจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายของหญิงและชายเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวคิดที่คณะทำงานฯ ยึดถือปฏิบัติในการขับเคลื่อนงานมาโดยตลอด รวมทั้งยังสอดคล้องคลึงกับมติ UNSCR 1325 ที่พวกเขาใช้เป็นหลักชี้นำ

3. กระบวนการขับเคลื่อนการทำงานด้านสันติภาพของคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้

3.1 คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้คือใคร? คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้ (Peace Agenda of Women: PAOW) เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกสตรีจากองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสี่อำเภอในจังหวัดสงขลาจำนวน 23 องค์กรที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม หมายถึง มีทั้งสมาชิกชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม แต่ละองค์กรต่างมีภารกิจที่หลากหลาย ไม่จำเพาะแค่ประเด็นสันติภาพเท่านั้น อีกทั้งยังได้เกิดจากความบังเอิญว่าพวกเขา คือกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีฐานการทำงานด้านสันติภาพและหลากหลายประเด็นทางสังคมในฐานะภาคประชาสังคม และเห็นหน้าคร่ำคร่ากันมาเป็นเวลานานและเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ ถึงขั้นมีคำกล่าวที่ว่า “ถ้ามีคนพูดถึงกลุ่มผู้หญิงที่ทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ ก็นึกถึงแต่หน้าพวกหล่อนนี่แหละ” (รอเบียะ เจ๊ะเลาะ, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2561) โดยมีองค์กรและตัวแทนของทั้ง 23 องค์กรที่ส่งมาเพื่อทำงานร่วมกับคณะทำงานฯ จำแนกตามกลุ่มงาน ดังนี้

ตารางที่ 1 องค์กรและตัวแทนของทั้ง 23 องค์กร

1. กลุ่มงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาสังคม		
กลุ่มเซาฮูน่า ²	กลุ่มสตรีเสื้อเขียวชายแดนใต้จังหวัดยะลา ³	เครือข่ายสตรีชายแดนใต้เพื่อสันติภาพ ⁴

² สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://greenwave.fm/deetorjai/detail/971>

³ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://mgronline.com/south/detail/9610000034859>

ตารางที่ 1 (ต่อ)

1. กลุ่มงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาสังคม (ต่อ)		
กลุ่มออมทรัพย์สังคมสตรีปิ- ยามูม้ง	เครือข่ายชุมชนศรัทธา (ชุมชนตึกวา) ⁵	เครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัด ปัตตานี ⁶
ชมรมข้าราชการมุสลิมะห์ นราธิวาส ⁷	ชมรมผู้นำมุสลิมะห์นราธิวาส ⁸	สมาคมสวัสดิการมุสลิมะห์ จังหวัดยะลา
2. กลุ่มงานสันติภาพ เยียวยา ช่วยเหลือเหยื่อ		
เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ ชายแดนใต้ (Civic Women) ⁹	เครือข่ายผู้หญิงยุติความรุนแรงแสวงหา สันติภาพ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ¹⁰	
เครือข่ายชาวพุทธเพื่อ สันติภาพ (B4P) ¹¹	เครือข่ายผู้หญิงธรรมาภิบาล ชายแดนใต้	สมาคมผู้หญิงเพื่อสันติภาพ (We Peace) ¹²
3. กลุ่มงานเด็กและเยาวชน		
มูลนิธิเพื่อการศึกษาและการ เยียวยาเด็กกำพร้า (FECO) ¹³	ศูนย์ฟ้าใสเครือข่ายเยาวชน จังหวัดยะลา ¹⁴	ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการ ช่วยเหลือเด็กกำพร้า 4 จังหวัด ชายแดนใต้
4. กลุ่มงานสิทธิมนุษยชนและกฎหมาย		
กลุ่มด้วยใจ ¹⁵		เครือข่ายอาสาสมัครยุติธรรมทางเลือก ¹⁶

⁴ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://deepsouthwatch.org/dsj/th/6919>⁵ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://1th.me/QABw>⁶ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://sinaran.news/th/6024>⁷ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://www.facebook.com/karajkanmuslimahnara/>⁸ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://1th.me/6OY4>⁹ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://1th.me/r9kG>¹⁰ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://www.facebook.com/Southwomenpeace/>¹¹ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://www.facebook.com/B4Pnetwork/>¹² สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://1th.me/ehxq>¹³ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://bit.ly/2GgK8FW>¹⁴ สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/1281>

ตารางที่ 1 (ต่อ)

5. กลุ่มงานสิ่งแวดล้อม		
เครือข่ายทรัพยากรชายแดนใต้ ¹⁷		
6. กลุ่มงานวิชาการและสนับสนุนภาคประชาสังคม		
สภาประชาสังคมชายแดนใต้ ¹⁸	สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) ¹⁹	ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ²⁰

องค์กรที่เป็นสมาชิกของคณะทำงานฯ ไม่ใช่องค์กรสตรีล้วน แต่องค์กรเหล่านั้นส่งตัวแทนสมาชิกของตนที่เป็นสตรีมาขับเคลื่อนประเด็นสันติภาพร่วมกันและสมาชิกที่สังกัดองค์กรเหล่านั้นไม่ได้ถูกนับว่าเป็นสมาชิกของคณะทำงานฯ หากมิได้สมัครใจ ดังนั้นสถานะของคณะทำงานฯ จึงเสมือน “เวทีประเด็นทางสังคม” ที่องค์กรสมาชิกทั้ง 23 องค์กร มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน แม้จะมีจำนวนสมาชิกไม่แน่นอน ทว่าสิ่งนั้นกลับไม่ใช่สิ่งสำคัญในทัศนะของคณะทำงานฯ เนื่องจากปัจจัยสำคัญของการทำงานในลักษณะเวทีประเด็นทางสังคมอยู่ที่ 1) การมีองค์กรต้นสังกัดที่ชัดเจน 2) การเป็นตัวแทนองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) การเป็นองค์กรที่มีขุมกำลังของตนเอง ในการทำงานร่วมกัน คณะทำงานฯ ขอตัวแทนเพียง 1-2 คนต่อหนึ่งองค์กรสมาชิกเพื่อเป็นสะพานเชื่อมระหว่างคณะทำงานฯ และองค์กรสมาชิกในการกระจายข่าว ถ่ายทอดข้อมูลและสารสนเทศสำคัญรวมถึงเกณฑ์คนเมื่อมีกิจกรรมที่ต้องใช้คนจำนวนมาก เช่น การเดินรณรงค์ เป็นต้น

¹⁵สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://bit.ly/2USMnHg>

¹⁶สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://sinaran.news/th/11292>

¹⁷สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://www.fatonionline.com/1060>

¹⁸สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <http://bit.ly/2ldbij7>

¹⁹สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <http://bit.ly/2GhkCjQ>

²⁰สามารถเข้าไปดูรายละเอียดที่ <https://deepsouthwatch.org/th>

3.2 เส้นทางขับเคลื่อนงานสันติภาพของเธอ: สันติภาพผ่านงานเยียวยา และการสร้างเครือข่าย จากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าพวกเขาไม่ใช่กลุ่มคนหน้าใหม่ของกันและกัน เป็นเพราะพวกเขาถือเป็นกลุ่มภาคประชาสังคม (อาทิตย์ ทองอินทร์, 2562) ที่ขับเคลื่อนประเด็นสังคมในพื้นที่มาเป็นเวลานาน จากการสัมภาษณ์พบว่างานภาคประชาสังคมช่วงแรกที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นแห่งการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัดชายแดนใต้และเป็นศูนย์กลางการก่อสร้างเครือข่ายผู้หญิง คือ งานด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน ผู้ต่อสู้ในประเด็นการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน (กรณีอวนรุนอวนลาก) ก่อนที่จะเติบโตขึ้นเป็น "สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้" ในภายหลัง นอกจากนี้ยังมีโครงการชิป (Social Investment Program: SIP) หรือในชื่อไทยคือ โครงการลงทุนเพื่อสังคม เป็นโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจของรัฐที่จับมือกับธนาคารโลกในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 40 โครงการเน้นขับเคลื่อนด้านสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ปัญหาเยาวชน และสร้างชุมชนเข้มแข็ง (ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, 2551) จากการสัมภาษณ์พบว่าองค์กรสมาชิกคณะทำงานฯ ที่ทำงานเกี่ยวกับเยาวชนและสิ่งแวดล้อมบางกลุ่มพัฒนาต่อยอดมาจากโครงการชิป นอกเหนือจากพื้นที่การทำงานทั้งสองลักษณะแล้ว องค์กรสมาชิกคณะทำงานฯ ยังมีความหลากหลายทางภาระงานและตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของหน่วยงานราชการ องค์กรของหน่วยงานทหาร องค์กรเพื่อการศาสนา องค์กรสาธารณะประโยชน์ องค์กรส่งเสริมอาชีพ สื่อวิทยุ ฯลฯ ซึ่งในช่วงก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ พวกเขาพิจารณาว่างานที่พวกเขาทำทั้งหมดไม่ได้เกี่ยวข้องและไม่ได้ทำเพื่อเรียกร้องสันติภาพ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“งานของพวกผู้หญิงเราตอนยุคบุกเบิก เราไม่ได้สนใจเรื่องสันติภาพเลย เรายังไม่มีใครรุกราน เลยไม่รู้ว่าจะคิดถึงมันไปทำไม”
(นิเด๊ะ อีแตแล, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2561)

เส้นทางการทำงานของพวกเธอจะมาบรรจบกันหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ปี 2547 ความเข้มข้นของสถานการณ์ความรุนแรงบดบังกระแสนานภาคประชาสังคมด้านอื่น ๆ จนซบเซา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เคยเป็นงานหลักแต่ไม่ปรากฏโดดเด่นตั้งแต่ปี 2549 เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ได้รับการจัดการและคลี่คลายไปในทางที่ดีจากการที่พื้นที่อ่าวปัตตานีถูกประกาศเป็นเขตปลอดอวนรุน ป่าชายเลนเริ่มสมบูรณ์และกลุ่มชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลทรัพยากรของตนในพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มผู้หญิงและเยาวชนก็สามารถดำเนินงานได้เองและมีประสิทธิภาพ (ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) การขับเคลื่อนงานเพื่อสันติภาพของผู้หญิงเริ่มปฏิบัติกรในพื้นที่ส่วนบุคคล หมายถึง “บ้าน” ผ่านงานเยียวยาซึ่งเป็นงานกระแสหลักของภาคประชาสังคมชายแดนใต้หลังเหตุการณ์ความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 โดยการเยียวยานั้นให้ความสนใจกับการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบครอบคลุมทั้งกรณีที่เข้าและไม่เข้าเกณฑ์ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ (เช่น กรณีมีสติตกเรือเซ และกลุ่มครอบครัวผู้ต้องขัง) การแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรมเพื่อปกป้องผู้บริสุทธิ์จากเหตุการณ์ความรุนแรง และการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น งานเยียวยาของพวกเธอเกิดขึ้นก่อนที่รัฐจะเห็นความสำคัญ หมายถึง ก่อนที่รัฐจะจัดตั้ง “คณะกรรมการนโยบายและอำนวยการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้” หรือ กยต. ในปี 2548 และก่อนการทุ่มงบประมาณมากกว่า 6,000 ล้านบาทลงมาในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ภายใต้ยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะเร่งด่วนปี พ.ศ. 2547-2548 (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2551)

งานเยียวยาชักพาให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทอย่างเข้มข้น ผู้หญิงอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาประชาสังคมชายแดนใต้ เครือข่ายผู้หญิงยุติความรุนแรงแสวงหาสันติภาพชายแดนใต้และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันภายใต้การรับทุนจากแหล่งทุนในประเด็นทาง

สังคมต่าง ๆ ของพื้นที่ เช่น การกระจายอำนาจ การเพิ่มศักยภาพสตรี การส่งเสริมอาชีพ จากในและนอกพื้นที่ เช่น UN Women, UNDP, World Bank, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา หรือ LDI (Local Development Institute) รวมถึง สหภาพยุโรป สถานทูตอเมริกา สถานทูตอังกฤษ สถานทูตแคนาดา สถานทูตญี่ปุ่นและมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation) เป็นเครื่องมือในการประสานงาน

งานเยียวยาและการเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบของพวกเขา เริ่มแรกดำเนินโดยไม่แยกศาสนา ว่าหลังจาก 1) สถานการณ์ความรุนแรงดูเหมือนพุ่งเป้าไปที่ชาวพุทธจากการกระทำของผู้ก่อเหตุชาวมุสลิม 2) เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างผู้ได้รับผลกระทบชาวพุทธต่อคนมุสลิม 3) ผู้ได้รับผลกระทบมีจำนวนมากเกินกว่าจะรับมือด้วยคณะทำงานเพียงชุดเดียวและ 4) แหล่งทุนจำเพาะกลุ่มคนที่ได้รับการช่วยเหลือ ด้วยเหตุนี้การเยียวยา (บางกรณี) จึงจำเป็นต้องแยกดำเนินงานตามศาสนา (ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) แต่เมื่อการแบ่งสายงานเยียวยาตามศาสนาบังคับให้พวกเขาต้องเพิ่มจำนวนคนทำงาน ด้วยสายสัมพันธ์จากการทำงานร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ในประเด็นทางสังคมช่วงก่อนเกิดสถานการณ์ความไม่สงบทำให้พวกเขาสามารถระดมทีมงานเก่า ๆ ของเธอและชาวบ้านที่สนใจเข้ามาทำงานเยียวยาร่วมกับพวกเขาจำนวนหนึ่ง แม้จะดำเนินการเยี่ยมเยียนแบบแยกศาสนา แต่หากกรณีใดที่ผู้ได้รับผลกระทบเป็นชาวบ้านกลุ่มใหญ่ที่อยู่อาศัยรวมกันทั้งพุทธและมุสลิมทีมงานของพวกเขาก็สองศาสนาก็จะลงพื้นที่ด้วยกัน กระทั่งสถานทูตแคนาดาประจำประเทศไทยสนับสนุนโครงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเต็มรูปแบบครั้งแรกในปี 2549 งานเยียวยาในพื้นที่จังหวัดโตกกลายเป็นกลุ่มงานภาคประชาสังคมหลักในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีกลุ่มภาคประชาสังคมผู้หญิงเป็นผู้ขับเคลื่อน ซึ่งเป็นจังหวัดเดียวกับที่คณะรัฐมนตรีในรัฐบาล ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีมติอนุมัติหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (รวมทั้งสิทธิเดิมตามกฎหมาย ระเบียบ หรือมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง) โดยแต่งตั้งคณะกรรมการและอนุกรรมการดำเนินการกำกับ

ดูแล ติดตามนโยบายการเยียวยาซึ่งมีสถานะเป็นคณะกรรมการเยียวยาระดับประเทศ ในวันที่ 31 พฤษภาคม 2549 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) คำสั่งนี้ทำให้เกิดศูนย์เยียวยาระดับจังหวัดในปัตตานี ยะลาและนราธิวาส (ขณะนั้นยังไม่รวม 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา) สิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำให้ภารกิจเยียวยาและบทบาทของผู้หญิงชัดยิ่งขึ้น

ผลจากการดำเนินกิจกรรมเยียวยาช่วยให้พวกเขาค้นพบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ด้อยโอกาส และเปราะบางที่สุดจากสถานการณ์ความไม่สงบ คือกลุ่มผู้หญิงและเด็ก เนื่องจากขาดผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว กลุ่มมุสลิมมะห์ คือกลุ่มสตรีที่ได้ผลกระทบมากกว่ากลุ่มสตรีชาวพุทธเนื่องจากแต่ไหนแต่ไร พวกเขาไม่เคยต้องออกทำงานนอกบ้าน หน้าที่ที่พวกเขาคุ้นชินมีเพียงการทำงานบ้านและดูแลสมาชิกในครอบครัว ในขณะที่สตรีชาวพุทธในพื้นที่เป็นกลุ่มที่พอมีกิจกรรมประกอบอาชีพอยู่บ้าง เช่น ทำงานรับจ้างหรือกริดยาร่วมกับสามี (ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) เมื่อขาดผู้ชายซึ่งเป็นเสาหลักของบ้านจากการเสียชีวิตหรือถูกดำเนินคดีความมั่นคง พวกเขาผู้หญิงซึ่งกักขังการประกอบอาชีพจึงมีชีวิตที่ยากลำบาก กลุ่มผู้หญิงที่ทำงานเยียวยาในขณะนั้นจึงก่อตั้งงานเยียวยาอีกประเภทหนึ่งขึ้นมา นั่นคือกลุ่มอาชีพ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กองทัพบก ศอบต.และภาคเอกชน ทำให้เกิดองค์กรภาคประชาสังคม ด้านงานส่งเสริมอาชีพให้กับสตรีผู้ได้รับผลกระทบขึ้นมา เช่น กลุ่มเซาญาน่า เครือข่ายชุมชนศรัทธา สตรีเสื้อเขียวชายแดนใต้ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน (ช่วงปี พ.ศ. 2548-2549) องค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติตัวเลขที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ก็เริ่มดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบ จังหวัดชายแดนใต้ (ศวชต.) หรือ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ทำให้เกิดระบบฐานข้อมูล สถิติที่เชื่อถือได้และเกิดงานเชิงวิชาการในพื้นที่ที่สะท้อนภาพรวมจำนวนคนเจ็บ ตาย และผู้ได้รับผลกระทบ งานวิชาการเชิงสันติภาพที่ศึกษารากเหง้าความขัดแย้ง

และแนวทางจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีหรือเรียกว่า “สันติภาพค้ายโนเบิร์ต”²¹ หรืออีกนัยหนึ่งคืองานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน (Insider Peacebuilding Platform: IPP) (ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) ก็เริ่มเติบโตขึ้น และสร้างอิทธิพลต่อการทำงานเชิงสันติภาพในพื้นที่ กลุ่มองค์กรผู้หญิงและองค์กรสื่อระดับชาติจากกรุงเทพฯ เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง องค์กรพิทักษ์สตรีแห่งประเทศไทย สำนักข่าวไทย ข่าวสด เป็นต้น ก็เริ่มลงพื้นที่ทำงานเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และหย่อนเมล็ดพันธุ์ให้เริ่มเกิดองค์กรผู้หญิงในพื้นที่คือ เครือข่ายผู้หญิงยุติความรุนแรงแสวงหาสันติภาพชายแดนใต้ ในปี พ.ศ. 2550 และเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้หญิงในพื้นที่ขัดแย้งอื่น ๆ เช่น พม่า และอาเจะห์ เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้หญิงในพื้นที่ โครงการและกิจกรรมเหล่านี้โดยเฉพาะข้อมูลเชิงสถิติ ทำให้ได้เห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงไม่ใช่แค่ในสถานการณ์สู้รบแต่เป็นความรุนแรงในครอบครัวด้วย กลุ่มผู้หญิงภาคประชาสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเริ่มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อประเด็นความรุนแรงและความเดือดร้อนของผู้หญิงและเยาวชนในพื้นที่เหล่านั้น เช่น เครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ และกลุ่มเยาวชนใจอาสา เป็นกลุ่มนักศึกษาจบใหม่จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่มีใจอาสาเยี่ยมเยียนครอบครัวของผู้ได้รับผลกระทบ (บุแลบีแต่ 43, 2552) บางองค์กร (เช่น ศวชต.) ก็ขยับจากงานเชิงข้อมูลเป็นงานลงพื้นที่เยี่ยมเยียน ทำให้สถานการณ์ภาคประชาสังคมในพื้นที่ขณะนั้น กลุ่มผู้หญิงขับเคลื่อน

---

²¹หมายถึง ดร.โนเบิร์ต โรเปอร์ส อดีตผู้อำนวยการมูลนิธิเพื่อสันติภาพมูลนิธิเบิร์กฮอฟ (Berghof Foundation) แห่งเยอรมนี และปัจจุบันเป็นนักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี และผู้อำนวยการศูนย์ความร่วมมือสันติภาพ (PRC) แนวคิดของ โรเปอร์ส คือ พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน (Insider Peacebuilding Platform: IPP) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของคนใน หมายถึง คนที่อยู่ในระดับชุมชนรากหญ้า เป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางระหว่างความสุดโต่งทั้งสองฝ่ายและเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ในการสร้างสันติภาพ อ่านเพิ่มเติมที่ <https://deepsouthwatch.org/dsj/th/3515>

สันติภาพด้วยงานเยียวยา การเยียมเยียน และการส่งเสริมอาชีพโดยตระหนักถึงความทุกข์ของผู้หญิงเป็นพื้นฐาน

การขับเคลื่อนงานเพื่อสันติภาพของผู้หญิง เริ่มขยายจากพื้นที่ส่วนบุคคลและประเด็นเยียวยาสู่พื้นที่สาธารณะและประเด็นความมั่นคงปลอดภัย อย่างมีนัยยะสำคัญจากการเป็นสมาชิกสภาประชาสังคมชายแดนใต้²² ในปี 2554 สิ่งนี้เป็นก้าวสำคัญที่สะท้อนการเปิดพื้นที่ให้กับงานและตัวตนของผู้หญิงให้เข้ามามีบทบาทเป็นในเวทีประชาสังคมภาคใต้ที่มีผู้ขับเคลื่อนหลักเป็นผู้ชาย และเป็นการ “เน้นย้ำ” ว่างานเยียวยาที่พวกเธอทำเป็นงานสร้างสันติภาพ²³ เพราะนัยยะหนึ่งของสภา คือเวทีรวมขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ แม้ว่าช่วงเริ่มต้นสภา จะมีจำนวนองค์กรสมาชิกเพียง 20 องค์กรและมีผู้หญิงทำหน้าที่กรรมการสภาเพียง 3 รายชื่อจาก 3 องค์กร แต่การเลือกตั้งสภา ชุดใหม่เมื่อปี 2558 พบว่ามีคณะกรรมการผู้หญิงได้รับบทเด่นขึ้นในสภาด้วยการดำรงตำแหน่งรองสภา มีผู้แทนสตรีจากองค์กรสมาชิกทำหน้าที่กรรมการสภา เพิ่มขึ้นเป็น 5 คน (จากจำนวนเต็ม 16 คน) และมีจำนวนสมาชิกสภา เพิ่มขึ้นเป็น 26 องค์กร²⁴ สิ่งที่พวกเธอได้รับจากการเป็นสมาชิกสภา คือแนวคิดสันติภาพในมิติความมั่นคง ได้แก่แนวคิด “สันติภาพเชิงลบ” (Negative Peace) คือ ไม้มีความรุนแรง และ “สันติภาพเชิงบวก” (Positive Peace) คือ ความยุติธรรม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ความเท่าเทียม สิทธิและการยกระดับ

²² ก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2554

²³ งานเยียวยาถือเป็นงานสร้างสันติภาพในสภาวะหลังความขัดแย้ง เนื่องจากช่วยลดความคับแค้นขมขื่นในใจของผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งรุนแรง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มสร้างความรุนแรงในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงสามารถพิจารณาได้ว่างานเยียวยาเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน โปรดดูเพิ่มเติมที่ <https://peaceaftertrauma.com/resources/healing-tools/>

²⁴ สืบค้นเพิ่มเติมที่ สภาประชาสังคมใต้แถลงยุทธศาสตร์ใหม่ สร้างพื้นที่กลางผลักดันประชาชนร่วมกระบวนการสันติภาพ ใน <https://deepsouthwatch.org/dsj/th/8759>

คุณภาพชีวิต²⁵ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรากฏในยุทธศาสตร์ของสภาฯ และในภายหลังพวกเขา
นำทั้งสองแนวคิดนี้มาปรับใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานของคณะทำงานฯ

สิ่งที่เน้นย้ำให้กลุ่มผู้หญิงตระหนักถึงความสำคัญของสันติภาพในมิติความ-
มั่นคงปลอดภัยคือการที่พวกเขามองเห็นภาพว่า งานเย็บเย็บไม่อาจเสร็จสิ้นหากความ-
รุนแรงยังคงดำเนินอยู่ เธอคนหนึ่งจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ
ชายแดนใต้ จึงเข้าพูดคุยกับบุคคลสำคัญในพื้นที่ที่เคยได้รับการเยียวยาในสมัยจอมพล
ป. พิบูลสงครามจากเหตุการณ์บังคับสูญหายของฮัจยีสุหลง โต๊ะมีนา การพูดคุยครั้งนี้
นำมาซึ่งข้อคิดที่สำคัญ นั่นคือ “วิธีเดียวที่จะหยุดการเยียวยา คือ ต้องไม่มีการฆ่า” เมื่อ
นำมาผนวกกับถ้อยคำของเหยื่อจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ล้วนแต่กล่าวว่า “ขอให้ตน
เป็นกรณีสุดท้าย” “ขอให้อย่าเกิดความสูญเสียกับใครอีกเพราะมันเป็นทุกข์เหลือเกิน”
เสียงเรียกร้องเหล่านี้มีความหมายสำหรับพวกเขาจนนำมาซึ่งการเริ่มรณรงค์ร่วมกันเพื่อ
ยุติความรุนแรงจากทุกฝ่ายผ่านการจัดรายการวิทยุ การทำเวทีพูดคุย การเป็นวิทยากร
ในเวทีที่ภาครัฐ (เช่น กอ.รมน.) เทียบเชิญ ซึ่งในระหว่างที่ทำงานรณรงค์เหล่านี้ พวกเขา
ได้มีโอกาสพบปะกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่ลุกขึ้นมาทำงานเย็บเย็บมากขึ้น ซึ่งนั่นทำให้
สมาชิก “วงการสตรีชายแดนใต้ผู้ขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพ” เพิ่มจำนวนและสร้าง
เครือข่ายข้อมูลจนทำให้รู้จักที่มาซึ่งกันและกัน และรู้ว่าแต่ละองค์กรจะหนุนเสริมงานกัน
และกันได้ในส่วนใด

²⁵ ผู้ให้กำเนิดแนวคิดว่าด้วยสันติภาพเชิงลบ Negative Peace และสันติภาพเชิงบวก Positive Peace
คือโยฮัน กัลตุง บิดาแห่งสันติศึกษาและการศึกษาความขัดแย้งในโลกตะวันตก ปรากฏอยู่ในบท-
บรรณาธิการ (the Editorial) ของวารสาร Journal of Peace Research ฉบับแรกในปี 1964 ความ-
แตกต่างที่สำคัญระหว่างสองคำอยู่ที่ Positive Peace หมายถึง สันติภาพที่มีความผานกันระหว่าง
โครงสร้างต่าง ๆ (structural integration) มีทัศนคติเชิงบวก (optimistic) เน้นการป้องกัน (preventive)
ด้วยแนวทางสันติต่าง ๆ (peaceful means) ในขณะที่ Negative Peace คือสภาวะสันติภาพที่มี
เพียงแต่การปราศจากความรุนแรง มีทัศนคติเชิงลบและมุ่งเน้นการจัดการแบบราบคาบ (curative)
ด้วยเหตุนี้สันติภาพเชิงลบจึงอาจจะได้มาจากแนวทางที่ไม่ใช่สันติวิธีก็ได้

ช่วงปี 2550 เป็นช่วงที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ทำงานมิติผู้หญิงจาก กรุงเทพฯ และระดับนานาชาติเข้ามาทำงานในพื้นที่จำนวนมาก และมีบุคลากรที่เคยทำงานกับองค์กรมูลนิธิผู้หญิงและมูลนิธิเอเชีย²⁶ เข้ามาทำงานในพื้นที่เต็มตัว ทำให้บทสนทนาของกลุ่มคนที่ทำงานกับเหยื่อและผู้ได้รับผลกระทบมีการพิจารณาสถานการณ์ในมิติหญิง-ชาย และสตรีนิยม และเมื่อตระหนักว่าแกนนำหลักของงานเยียวยาเป็นผู้หญิง ในขณะกลุ่มผู้ชายที่ทำงานเยียวยาในพื้นที่ส่วนมากทำงานเยียวยาในมิติความมั่นคงที่มุ่งเน้นประเด็นคนถูกจับ คนหาย การซ้อมทรมาน และประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน มีเพียงกลุ่มยุวมุสลิมแห่งประเทศไทยจังหวัดยะลาเพียงกลุ่มเดียวที่เป็นกลุ่มผู้ชายและทำงานเยียวยาเชิงพัฒนาคุณภาพชีวิต (ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) ดังนั้นวิธีเดียวที่จะขยายเสียงการทำงานและทำให้ข้อเรียกร้องว่าด้วยการยุติความรุนแรงถูกมองเห็นคือการขับเคลื่อนร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่

3.3 เส้นทางขับเคลื่อนงานสันติภาพของเธอ: ช่วงสร้างกระบวนการทัก จับ รวมกลุ่มก่อนและขับเคลื่อนสันติภาพประเด็นความมั่นคงปลอดภัย พวกเธอมีความพยายามรวมตัวทำงานหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรอันเป็นผลมาจาก “เรื่องหยุมหยิม” ที่นำมาซึ่งปัญหาความไว้นื้อเชื่อใจและการยอมรับระหว่างคนทำงานด้วยกันและระหว่างคนพุทธ-มุสลิม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ทาง...(ชื่อองค์กรผู้หญิงองค์กรหนึ่ง)...เคยบอกไหมหละว่าเขาโตมาจากองค์กรพี่? ไม่เคยหละสิ? ก็เป็นไงหละ ไม่เคยบอกคนอื่นเขาหรอกว่าที่ตัวเองเป็นได้อย่างทุกวันนี้ เป็นได้เพราะอะไร เพราะใคร” (ก๊ะญะ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2561)

“กลุ่มผู้หญิงทำงานด้วยกันยากนะ สามีคืคืกันเองให้ได้ก่อนเดอะ” (พีญญา นามสมมติ, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2561)

²⁶ในเวลานั้นมี คุณเรองวี พิชัยกุล เป็นผู้ประสานงานโครงการอวูโล ให้แก่มูลนิธิเอเชีย

“ตอนแรก ๆ ที่พี่เข้ามาทำงานกับพี่ ๆ เขา กลับไปบ้านเพื่อนที่
มันก็ถาม ว่าทำไมไม่ไปยุ่งกับคนพวกนั้น จะเข้าแขกหรือ?” (พี่เถื่อน
นามสมมติ, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2561)

“ตอนนั้นเวลาจะเรียกใครมาประชุมก็เรียกตรง ๆ ไม่ได้ ต้องดู
ว่าถ้าจะชวนคนนี้มากี่ให้ใครไปเชิญ ถ้าอยากให้เห็นพุทธมากก็ต้องให้
พี่...(ชื่อสมาชิกคณะทำงานฯ ท่านหนึ่ง)...ไปเชิญ ถ้าต้องการให้คน
มุสลิมมากก็ต้องส่งพี่...(ชื่อสมาชิกคณะทำงานฯ ท่านหนึ่ง)...ไปเชิญ”
(พี่ญาญ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2561)

กระทั่งปี 2556 การพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัย
รัฐบาลของคุณยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 (รุ่งรวี เฉลิมศรี
ภิญโญรัช, 2559) กลุ่มผู้หญิงเห็นว่าควรช่วงชิงจังหวะนี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน
มากที่สุด

“ถ้าปล่อยให้ผู้หญิงมีเรื่องจุกจิก หยุ่มหยุ่ม อย่างนี้ต่อไปนะ
กว่าผู้หญิงจะรวมกันได้ กว่าผู้หญิงจะพร้อมคนคงตายกันหมด”
(พี่ญาญ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2561)

พวกเธอจึงเริ่มต้นผลักดันและรณรงค์ประเด็นสันติภาพร่วมกันอย่างเป็นทางการ
รูปธรรมจากการเสนอความคิดของเจ้าหน้าที่แหล่งทุนผู้หนึ่งจากแหล่งทุนแห่งหนึ่ง (ซีตี-
มาเรียม บินเยาะ, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2561) ที่พร้อมสนับสนุนเงินทุนและ
ยุทธวิธีการขับเคลื่อนงาน พวกเธอรวบรวมสมาชิกกลุ่มผู้หญิงที่พอจะเรียกได้เพื่อนัด
ประชุมในวันที่ 24 มีนาคม 2558 ณ ร้านหนังสือบุคดู (รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2559)
และกลุ่มคณะทำงานผู้หญิงก็ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในวันนั้น แม้ว่าจะยังไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ
ในวันนั้นแต่พวกเธอก็ตั้งใจว่าจะเปิดตัวคณะทำงานชุดนี้ในวันที่ 28 เมษายน
ของปีเดียวกันเนื่องจากวันดังกล่าวเป็นวันครบรอบ 11 ปีเหตุการณ์กรือเซะ คาร์เนจด์ที่

พวกเขาเลือกใช้คือ “หยุดวงจรอุบาทว์เพื่อยุติความรุนแรงจากทุกฝ่าย” เนื่องจากพวกเขา มองว่าเมื่อมีการใช้ความรุนแรงไม่ว่าจะเริ่มโดยฝ่ายใดก็ตาม จะเกิดการตอบโต้จน กลายเป็นวงจรความรุนแรงเสมอ ทำให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของพล- เรือน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางคือเด็กและผู้หญิง

ชื่อ “คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้” ได้แรงบันดาลใจจาก “คณะทำงาน วาระทางสังคม” ซึ่งเป็นโครงการในสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหนึ่งใน ผู้ประสานงานหลักเห็นว่า “คณะทำงาน” เป็นคำที่เหมาะสมเพราะไม่สะท้อนว่าองค์กร ใหม่นี้มีโครงสร้างบังคับบัญชาที่ชัดเจนแต่สะท้อนความเท่าเทียมกันขององค์กรสมาชิก ซึ่งเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มผู้หญิงในขณะนั้นที่ “ตั้ง” ต่อกันอยู่บ้าง ด้วยเหตุนี้ คณะ ทำงานฯ จึงถือกำเนิดขึ้นในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2558 และเน้นการทำงานสันติภาพ ประเด็นด้านความมั่นคงปลอดภัยร่วมกันมาจนถึงปัจจุบันโดยที่ยังดำเนินงานของแต่ละ องค์กรที่พวกเขาสังกัดควบคู่ไปด้วย แต่ด้วยจำนวนสมาชิกองค์กรที่มีถึง 23 องค์กร²⁷ และมีสมาชิกในเครือข่ายมากกว่า 5,000 คนและมีรูปแบบการจัดตั้งองค์กรแบบหลวม คณะทำงานฯ จึงจัดตั้งทีมผู้ประสานงานหลักเพื่อทำหน้าที่เชื่อมองค์กรสมาชิกกับ คณะทำงาน จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) คุณไชรยา จามจุรี จากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชา- สังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ 2) คุณลม้าย มานะการ จากเครือข่ายชาวพุทธเพื่อ สันติภาพ 3) คุณตัสนีม เจ๊ะตุ จากมูลนิธิเพื่อการศึกษาและการเยียวยาเด็กกำพร้า 4) คุณปาดิมาะ เปาะอิตเตดาโอะ จากสมาคมผู้หญิงเพื่อสันติภาพ และ 5) คุณนิเดาะ อิตเต แล จากสมาคมสวัสดิการมุสลิมะฮ์จังหวัดยะลา ทั้งนี้คณะทำงานฯ ไม่เรียกเธอทั้ง 5 ว่า เป็นกลุ่มประธานหรือแกนนำขององค์กรเนื่องจากพวกเขาไม่เห็นความจำเป็นของการมี ตำแหน่งดังกล่าวเพราะเป็นการเพิ่มความซับซ้อนเชิงโครงสร้างต่อองค์กรสมาชิก

²⁷ เวทีพบพรรคการเมือง ครั้งที่ 2 วาระผู้หญิงชายแดนใต้สู่พรรคการเมืองเนื่องในวันสตรีสากล วันที่ 8 มีนาคม 2562 เป็นครั้งแรกที่คณะทำงานฯ ระบุว่าองค์กรของตนมี 25 องค์กรสมาชิก ระบุในชุด เอกสารประกอบการนำเสนอโดย 7 ตัวแทนองค์กรผู้หญิงภาคประชาสังคมบนเวทีดังกล่าว

ยุทธศาสตร์ของคณะทำงานฯ มี 3 ประการคือ 1) การสร้างความเข้มแข็งของ ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงเพื่อสันติภาพและสร้างเครือข่ายให้มีพลังในการต่อรอง 2) การสร้างการยอมรับบทบาทผู้หญิงมากขึ้น 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อ แก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับ หรือที่ พวกเขาคุ้นหูกันในตัวย่อ “ข.ย.ร.” ภายใต้นามคณะทำงานฯ ตลอดเวลา 4 ปีที่พวกเขา รวมตัวกันได้ทำกิจกรรมทั้งสิ้น 6 ชุดกิจกรรมได้แก่

- 1) โครงการ A โครงการเปิดพื้นที่ปลอดภัยด้วยมือสตรีผู้สันติภาพ สนับสนุนโดยมูลนิธิเอเชีย
- 2) โครงการ B โครงการสานเสวนาพื้นที่สาธารณะปลอดภัยเพื่อเชื่อมร้อย ภาควิชาเครือข่ายประชาสังคม สนับสนุนโดยมูลนิธิเอเชีย
- 3) โครงการ C โครงการขบวนการผู้หญิงกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ เชื้อต่อการสร้างกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ ด้วยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นคน ในพื้นที่ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส สนับสนุนโดยกองทุนสันติภาพ โครงการ ข.ช.ต. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และธนาคารโลก
- 4) โครงการ D โครงการพัฒนาข้อเสนอชุมชนเพื่อสนับสนุนการสร้างพื้นที่ สาธารณะปลอดภัยและสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนับสนุนโดยมูลนิธิเอเชีย
- 5) โครงการ E โครงการรณรงค์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียเรื่องพื้นที่สาธารณะ ปลอดภัย สนับสนุนโดยมูลนิธิเอเชีย
- 6) โครงการ F โครงการเวทีเสวนาสาธารณะผู้หญิงชายแดนใต้ สนับสนุน โดยมูลนิธิเอเชีย

ความน่าสนใจของชุดกิจกรรมทั้ง 6 คือความพยายามของพวกเขาที่จะ ผลักดันแนวคิด 1) พื้นที่สาธารณะปลอดภัย 5 แห่งได้แก่ ตลาด ถนน โรงเรียน มัสยิด/ วัด และ บัอม ชรบ. และ 2) สภาวะแวดล้อมที่เชื้อต่อการสร้างสันติภาพ ให้ปรากฏรับรู้สู่ สาธารณะและคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย รูปแบบการดำเนินกิจกรรมทั้ง 6 โครงการคล้ายคลึง กันคือ 1) การลงพื้นที่รับฟังข้อคิดเห็นจากคนกลุ่มต่าง ๆ 2) การจัดทำและยื่นข้อเสนอ

เชิงนโยบายต่อคู่ขัดแย้ง²⁸ และ 3) การรณรงค์สาธารณะผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่นวิทยุ (ผ่านคลื่นวิทยุชุมชนปัตตานี คลื่นวิทยุมหาวิทยาลัยมอ.ปัตตานีและคลื่นวิทยุมีเดีย สลาตัน) โทรทัศน์ (รายการนักข่าวพลเมืองช่องไทยพีบีเอส) และการจัดงานรณรงค์ สาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้สาธารณะชนมองเห็นตัวและชื่อเรียกร้องของ พวกเขาได้ชัดเจนที่สุด มีทั้งสิ้น 6 ครั้ง ดังนี้

ภาพที่ 1 เวทีเปิดตัวคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้และรณรงค์พื้นที่ สาธารณะปลอดภัยเนื่องในวันครบรอบ 11 ปีเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2558

ภาพที่ 2 การจัดการรณรงค์สาธารณะ หัวข้อ “ผู้หญิงต้องปลอดภัย ไร้ความรุนแรง” เนื่องในโอกาสวันยุติความรุนแรง ต่อสตรีสากล วันที่ 25 พฤศจิกายน 2558

²⁸โปรดดู “เรียกร้องพื้นที่สาธารณะปลอดภัย เป็นวาระบนโต๊ะพูดคุย 2 กันยา” ใน <https://deepsouthwatch.org/dsj/th/9380> และ “คณะทำงานวาระผู้หญิงฯ (PAOW) ยื่นหนังสือให้คณะพูดคุยฯทั้งสอง ฝ่ายสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการสันติภาพ” ใน <https://deepsouthwatch.org/th/node/11709>

ภาพที่ 3 การรณรงค์และจัดเวทีสาธารณะหัวข้อ “พื้นที่ (กลาง) ตลาดปลอดภัย” วันที่ 28 เมษายน 2559 ณ ตลาดเทศบาลวิวัฒน์ จ.ปัตตานี

ภาพที่ 4 การเดินรณรงค์สนับสนุนการหยุดคุยสันติภาพและยื่นข้อเสนอนโยบาย “พื้นที่สาธารณะปลอดภัย” ต่อสาธารณะ และคณะพูดคุยสันติภาพ วันที่ 1 กันยายน 2559

ภาพที่ 5 กิจกรรม 10 ปีหน้า 10 ปีหลัง วาระผู้หญิงชายแดนใต้ “พัฒนาพื้นที่ปลอดภัย ผู้หญิงก้าวหน้า สร้างสังคมประชาธิปไตย และเป็นธรรม” วันที่ 8 มีนาคม 2560

ภาพที่ 6 การรณรงค์พื้นที่สาธารณะปลอดภัยทางสื่อโซเชียลมีเดียเนื่องในวันยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรีสากล วันที่ 25 พฤศจิกายน 2560²⁹

²⁹โปรดดูเพิ่มเติมที่ ารมรูปภาพรณรงค์พื้นที่สาธารณะปลอดภัยบนสื่อสังคมออนไลน์ <https://1th.me/jQBS> และ <https://1th.me/7yzH>

4. ภาพสะท้อนจากการทำงานด้านสันติภาพของพวกเธอ

การรวมตัวการทำงานและกิจกรรมที่คณะทำงานฯ ดำเนินมาตลอดเวลา 4 ปี (2558-2562) เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและแปลกใหม่ในพื้นที่ มิใช่เพียงเพราะคณะทำงานฯ เป็นผู้หญิงล้วนเท่านั้นแต่การที่เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนร่วมกันเพียงประเด็นเดียวคือ “สันติภาพ” ทำให้ข้อเสนอของพวกเธอค่อนข้างมีเอกภาพและพร้อมใช้งาน กล่าวคือ พวกเธอตระหนักร่วมกันว่าหน้าตา “สันติภาพ” ที่พวกเธอต้องการ (ในขณะนี้) คือการมีพื้นที่สาธารณะปลอดภัยและมีสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ ดังนั้น ไม่ว่าพวกเธอคนใดถูกเชิญไปชี้แจงหรือพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว พวกเธอก็พร้อมที่จะนำเสนอข้อเสนอกันไปในทิศทางเดียวกัน แต่ถึงอย่างนั้นความแปลกใหม่นี้กลับสะท้อนภาพบางประการที่น่าสนใจและเป็นข้อท้าทายที่คณะทำงานฯ ไม่อาจเพิกเฉยได้

4.1 รูปแบบคณะผู้ประสานงานองค์กร ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น คณะทำงานฯ ไม่มีหัวหน้าหรือประธาน มีเพียงแกนประสาน 5 คน ทำหน้าที่สื่อสารข้อมูลระหว่างองค์กรสมาชิก รูปแบบการทำงานนี้ถูกเรียกว่า “ภาวะการนำร่วม” (Collective Leadership) เมื่อพิจารณาบริบทของพวกเธอที่มาจากหลากหลายองค์กร มีความเป็นเอกเทศ และต่างก็มีประสบการณ์ในการทำงานภาคประชาสังคมอย่างยาวนาน ดังนั้น การที่จะให้มารวมกลุ่มและตั้งคนหนึ่งคนใดขึ้นเป็นผู้นำอาจจะนำมาซึ่งคำถามมากมาย และอาจทำให้เกิดความแตกแยกและการไม่ยอมรับจากสมาชิก เพื่อป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวและเพื่อการทำงานที่คล่องตัว หมายถึง แม้ใครคนหนึ่งคนใดออกไปกระบวนก็ยังไม่พัง และไม่มีการรวมศูนย์อำนาจที่คนใดคนหนึ่ง รูปแบบ “คณะผู้ประสานงานองค์กร” จึงเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานฯ ในระยะยาว เพราะสามารถปรับเปลี่ยน เพิ่ม-ลดจำนวนคณะผู้ประสานงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ ดังที่เคยถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นครั้งหนึ่ง เมื่อมีคณะผู้ประสานงาน 2 จาก 5 คนตัดสินใจลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้เกิดบทสนทนาภายในว่าหากพวกเธอชนะการเลือกตั้งก็มีความจำเป็นต้องทบทวนบทบาทตำแหน่งผู้ประสานงานองค์กรของพวกเธอ

ในทางปฏิบัติ รูปแบบคณะผู้ประสานงานทำให้เกิดปัญหาแกนนำเดินล้ำหน้ามวลชนของตน สมาชิกคณะทำงานฯ หลายคนขาดความรู้และขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ สมาชิกบางคนไม่ทราบยุทธศาสตร์การทำงาน ของคณะทำงานฯ ทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรของสมาชิกแต่ละคนมีไม่เท่ากัน เมื่อเป็นเช่นนี้สายสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสมาชิกอาจไม่เหนียวแน่นอย่างที่คาดหวังและจากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ แม้ว่าพวกเขาจะรู้จักคณะทำงานฯ แต่พวกเขากลับรู้จักคนทำงานของคณะทำงานฯ เพียง 3-4 คนเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ทำลายจุดมุ่งหมายการทำงาน of คณะทำงานฯ ที่มุ่งเน้นให้สาธารณะเห็นพลังและขบวนการขับเคลื่อนสันติภาพขนาดใหญ่ของผู้หญิง เป็นอย่างมาก

4.2 การขยายประเด็นการทำงานสันติภาพจากประเด็นเย็นสู่ประเด็นร้อน เส้นทางการขับเคลื่อนงานสันติภาพของผู้หญิงเริ่มจากประเด็นเย็น (soft Issue) หรืองานเยียววยา สู่ประเด็นร้อน (hard Issue) หรืองานมิติความมั่นคงปลอดภัยหลังจากเข้าเป็นองค์กรสมาชิกสภาประชาสังคมชายแดนใต้ ซึ่งเป็นก้าวที่สำคัญ เพราะพวกเธอเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ส่วนหน้าของคนทำงานสันติภาพในภาคใต้ แม้ว่าพื้นที่ส่วนนี้จะไม่ถูกรับฟังมากนักจากฝั่งผู้เห็นต่าง เนื่องจากถูกมองว่ามีความใกล้ชิดกับรัฐไทย (พีญอน นามสมมติ, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2561) แต่อย่างน้อยพื้นที่แห่งนี้ก็ให้ที่ทางกับงานของพวกเธอ และขณะเดียวกันก็เน้นย้ำบทบาทของผู้หญิงและงานของพวกเธอ ด้วยการระบุให้การพัฒนาศักยภาพสตรีเป็นหนึ่งในข้อเสนอการขับเคลื่อนสันติภาพชายแดนใต้ของสภาฯ และนำแนวคิดพื้นที่ปลอดภัยในมิติของผู้หญิงบรรจุใน “ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี 2018” อีกด้วย³⁰

³⁰โปรดพิจารณา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี 2018 ใน https://drive.google.com/file/d/1qc0qzKrNwmRgopceGjNMPs02auusHawP/view?fbclid=IwAR1A4bGjd4S1Hwy11HrVyAjl81Ta9yCwloZDgOWwB0vtsJfoX8X_kv6MLU

พวกเธอพยายามขับเคลื่อนประเด็นสันติภาพมิตินความมั่นคงปลอดภัยผ่านแนวคิดพื้นที่สาธารณะปลอดภัยและสถานะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ แก่นของทั้งสองแนวคิดนี้อยู่บนฐานการหยุดยิง (Ceasefire) ซึ่งในความเป็นจริง สิ่งนี้ไม่ใช่ประเด็นที่ขับเคลื่อนได้ง่าย ๆ ไม่ว่าจะนำเสนอจากฝ่ายใดก็ตาม อีกทั้งยังมีเงื่อนไขสำคัญบางประการที่เป็นอุปสรรคการทำงานของพวกเธอในการขับเคลื่อนข้อเสนอนี้ เช่น การที่พวกเธอไม่เป็นที่เชื่อมั่นจากผู้เห็นต่างบางกลุ่มเนื่องจากองค์กรสมาชิกคณะทำงานฯ หลายกลุ่มทำงานให้รัฐ รับเงินจากรัฐและมีการคัดกรองงานของตนเอง (Self-censorship) เพื่อไม่ให้ขัดหูขัดตาของรัฐไทยและการขับเคลื่อนที่ขาดความต่อเนื่องเนื่องจากแหล่งทุนขาดเงินสนับสนุน แม้ว่าพวกเธอจะพยายามแก้ไขด้วยร่วมสมทบเงินกองกลางเพื่อสะสมเป็นเงินก้อนของคณะทำงานฯ สำหรับจัดประชุมคณะทำงานฯ อย่างน้อยเดือนละครั้งแต่ในทางปฏิบัติกลับยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง เช่นนี้การผลักดันสันติภาพในมิตินความมั่นคงปลอดภัยของพวกเธอจึงจำกัดแค่ในระดับเรียกร้อง ยื่นข้อเสนอ แต่ยังไม่จำเพาะถึงระดับการกำหนดขั้นตอนและวิธีการอย่างเป็นทางการ ลำดับ แต่อย่างน้อย ในนาที่นี้พวกเธอก็อยู่ในตำแหน่งชนชั้นนำ (Elite) กลุ่มหนึ่งในหมู่ตัวแสดงผู้ขับเคลื่อนประเด็นสันติภาพในพื้นที่ เมื่อใดก็ตามที่มีการพูดถึงประเด็นพื้นที่สาธารณะปลอดภัย ชื่อคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้จะถูกนึกถึงทันที

4.3 ความสำคัญและอิทธิพลของแหล่งทุน จากทั้งสองประเด็นข้างต้นจะสังเกตได้ว่าแหล่งทุนมีบทบาทกับการทำงานของพวกเธออย่างมาก และจากเส้นทางการทำงานของกลุ่มผู้หญิงในพื้นที่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าคณะทำงานฯ อาจจะไม่เกิดขึ้นหากแหล่งทุนแห่งหนึ่งไม่สนับสนุนในเวลาที่เหมาะสม นั่นคือ ความสูงงอมขององค์กรสมาชิก ปรากฏการณ์นี้สะท้อนว่าการได้รับการสนับสนุนจาก “คนข้างบน” หมายถึง องค์กรและ/หรือบุคคลจากส่วนกลาง จากกรุงเทพฯ และ/หรือจากต่างประเทศ ทางด้านตัวเงินและทางด้านการเพิ่มและพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้หญิงเป็นสิ่งสำคัญจำเป็น องค์ความรู้ต่าง ๆ ของพวกเธอที่ใช้ขับเคลื่อนงานก็เป็นชุดความรู้จากการเข้าหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าแท้จริง

แล้ว อุดมการณ์และรูปแบบการขับเคลื่อนงานสันติภาพของพวกเธอเป็นความต้องการของพวกเธอหรือเป็นรูปแบบที่กำหนดมาจากแหล่งทุน จากกรณีของคณะทำงานฯ แหล่งทุนที่สนับสนุนหลักคือ USAID ที่มีระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 3 ปี นับจากปี 2015-2018 ประเด็นงานพัฒนาสังคมที่ได้รับการสนับสนุนภายใต้ทุนนี้คือการเพิ่มพลังและสร้างศักยภาพหญิงชาย (Gender Empowerment) พลเมืองศึกษา (Civic Education) และสันติภาพ (Peace) ซึ่งตรงกับลักษณะกิจกรรมอุดมการณ์ภายใต้ชื่อเรียกรื่องพื้นที่สาธารณะปลอดภัย และยุทธศาสตร์ของคณะทำงานฯ อย่างมีนัยยะสำคัญ และเมื่อสิ้นสุดเวลาทุนในปี 2018 กอปรกับเรื่องเล่าภายในองค์กรที่ว่าหัวหน้าแหล่งทุนคนใหม่สนใจประเด็นทางสังคมอื่นมากกว่าสันติภาพในพื้นที่ ทำให้คณะทำงานฯ ไม่ปรากฏกิจกรรมหรืองานขับเคลื่อนใดในนามคณะทำงานฯ อีก

สำหรับประเด็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ หัวข้อนี้ถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนภายใต้โครงการ C ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากธนาคารโลกผ่านสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาหรือ LDI เมื่อพิจารณาถึงที่มาของประเด็นขับเคลื่อนพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดการรักษาและเสริมสร้างสันติภาพในกรอบสหประชาชาติ (กองสันติภาพ ความมั่นคงและการลดอาวุธ กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2561: 1) และที่สำคัญคือเป็นแนวคิดที่ตรงกับแนวนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562 ที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ของแนวนโยบายฯ ว่า “เพื่อสร้างความเชื่อมั่น และหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำหนดเป็นวาระแห่งชาติและเตรียมความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้ง” (สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี, 2560: 4) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์งานของคณะทำงานฯ ทำนองว่า “ทำงานเข้าข้างรัฐ และเขียนโครงการเอาใจแหล่งทุนเพื่อหาเงิน” ทำให้การทำงานของพวกเธอไม่ได้รับความไว้วางใจอย่างเต็มที่จากคนในพื้นที่และกลุ่มผู้เห็นต่าง

5. เสี่ยงสะท้อนต่อการทำงานด้านสันติภาพของพวกเธอ

“ที่ว่านะ (ผู้หญิง) ไม่ควรไปอยู่บนโต๊ะเจรจา มัน (การพูดคุยสันติสุข) ไม่ใช่เรื่องที่จะมานั่งเจรจาด้วยความอ่อนหวาน” (เจ้าหน้าที่ระดับสูงกองยุทธศาสตร์การพัฒนাজังหวัดชายแดนภาคใต้ ศอ.บต, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2561)

“ความนุ่มนวลของผู้หญิง จะทำให้กระบวนการพูดคุยง่ายขึ้น” พลเอกอุดมชัย ธรรมสาโรชต์ หัวหน้าคณะพูดคุยสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฝ่ายไทย³¹

สองประโยคข้างต้นมีความน่าสนใจต่อผู้ศึกษากระบวนการสันติภาพและบทบาทตัวแสดง (Actors) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของกลุ่มผู้หญิง ดังนั้นการทำความเข้าใจแนวคิดอันเป็นบ่อเกิดของประโยคทั้งสองคือสิ่งจำเป็น

“แนวคิดบทบาทหญิงชาย” (Gender Role) เป็นแนวคิดหนึ่งที่เหมาะสมเพื่อพิจารณาปรากฏการณ์ดังกล่าว แนวคิดนี้เกิดขึ้นโดยนักคิดที่มีทัศนะเชิงสตรีนิยมเพื่อต้องการ “ตรวจสอบ” (Examine) นัยยะของบรรทัดฐานที่มีมาแต่เดิมของการเข้าสู่อำนาจตามวิถีแบบชาย (United Nations, 2008: 4) และนำมาซึ่งคำตอบว่าบรรทัดฐานทางเพศเกิดขึ้นจากการที่สังคมเห็นว่าบุคคลที่มี เพศ (Sex-ความแตกต่างทางกายภาพระหว่างผู้หญิง ผู้ชาย) ต่างกันย่อมต้องมีบทบาททางเพศที่เหมาะสมต่างกัน ตามภาพลักษณ์เหมารวมของเพศ (Gender Stereotype) นั้น ๆ เช่น เพศชายมีพลังกำลังมากก็สมควรจะเป็นใหญ่ในสังคมเพื่อปกป้องดูแลเพศหญิงที่อ่อนแอ เพศหญิงเป็นเพศที่มีความอ่อนโยนอ่อนหวาน หัวอ่อน จึงควรเคารพเชื่อฟังเพศชาย เป็นแม่ศรีเรือน ดูแลครอบครัวและสามี ซึ่งในแง่นี้สะท้อนว่า “บทบาททางเพศที่เหมาะสม” เป็นสิ่งที่ถูกสร้าง

³¹โปรดพิจารณา “เดินทางพูดคุยสันติสุข...ความนุ่มนวลของผู้หญิง จะทำให้กระบวนการพูดคุยง่ายขึ้น” ใน <http://bit.ly/2HSyws5>

ขึ้นโดยสังคม (Social Constructs) หาใช่สิ่งที่เป็นมาแต่กำเนิด (พรพิไล ถ่มังรักษ์สัตว์, 2539: 14) และสิ่งนี้เองที่ทำให้เพศชายเป็นผู้ชายและเพศหญิงเป็นผู้หญิงและสืบเนื่องจากการทำให้เป็นผู้ชายและผู้หญิงด้วยวิธีกำหนดบทบาททางเพศก็ทำให้สังคมเกิดการกำหนดตำแหน่ง แห่งที่ที่เหมาะสมของแต่ละเพศอีกด้วย กล่าวคือ แนวคิดนี้ได้สร้างขนบและความเข้าใจแก่สังคมว่า เนื่องจากผู้ชายเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวด้วยการทำงาน ดังนั้น ที่ของผู้ชายคือนอกบ้าน/ ที่สาธารณะ (Public) ในขณะที่ผู้หญิงควรมีบทบาทเป็นแม่ศรีเรือนดูแลครอบครัว ดังนั้นตำแหน่งแห่งที่ของเธอจึงเป็นที่บ้าน/ในบ้าน (Personal) และไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือนอกบ้านก็จะมีกฎกติกา มารยาทที่ใช้ควบคุมแตกต่างกันซึ่งเป็นกฎที่ต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม (กาญจนา แก้วเทพ, 2544: 62)

เมื่อนำแนวคิดเพศสภาพมาทำความเข้าใจกระบวนการสันติภาพก็ทำให้เข้าใจว่ามูลเหตุแห่งความแตกต่างเชิงทัศนคติว่าด้วยสันติภาพระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเป็นผลมาจากประสบการณ์และความต้องการที่แตกต่างกันของผู้หญิงและผู้ชายภายใต้บริบทความขัดแย้งและตำแหน่งแห่งที่ที่สังคมกำหนดไว้ให้บนฐานของแนวคิดบทบาททางเพศที่เหมาะสมและภาพลักษณ์เหมาะสมรวมทางเพศ ทำให้ในเวทีกระบวนการสันติภาพที่ทำงานบนฐานคิดความมั่นคง ผู้หญิงผู้ซึ่งถูกมองว่ามีบุคลิกภาพอ่อนโยน นุ่มนวล มีความเป็นแม่ (Motherhood) และมีทัศนคติต่อสันติภาพแบบ “มุมมองจากด้านล่าง” (A View From Below) ถูกมอบหมายงานสันติภาพประเภทงานแม่ ๆ (Motherly Tasks) ได้แก่ งานเชิงดูแล บัณฑิต สนับสนุนการศึกษา งานเยียวยา งานส่งเสริมอาชีพ (Wilmer, 2018: 1) ไปโดยปริยาย งานเช่นนี้ไม่ใช่ในงานในกระบวนการสันติภาพกระแสหลักในปัจจุบัน หมายถึงการกำหนดนโยบายสันติภาพ ออกกฎหมาย และบทบาทบนโต๊ะเจรจา ที่ดูเหมือนว่าถูกกำหนดและถูกเข้าใจว่าเป็นงานของผู้ชายอันมีสาเหตุมาจากความเข้าใจที่สอดคล้องกับแนวคิดของรัฐที่ดำเนินบนฐานคิดชายเป็นใหญ่และมุ่งเน้น

การทำงานแบบ “มุมมองจากด้านบน” (A View From Above)³² (ดวงหทัย นูรณเจริญ-กิจ, 2561: 10) สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนแนวคิด “การแบ่งงานระหว่างเพศ” (Sexual Division of Labour) ในกระบวนการสันติภาพ ซึ่งกีดกันโดยนัยไม่ให้ผู้หญิงได้เข้ามา มีบทบาทในกระบวนการสันติภาพกระแสหลักและพื้นที่สาธารณะ

เมื่อพิจารณารูปแบบการทำงานของคณะทำงานฯ ก็พบว่าการทำงานของพวกเธอนั้นก้าวข้ามปริมณฑลความเข้าใจทางสังคมและชนบประเพณีว่าด้วยสถานะทางสังคมและตำแหน่งแห่งที่ตามเพศสภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีฐานคิดชายเป็นใหญ่ที่มีพื้นฐานทางสังคมจากหลักศาสนาอิสลามอย่างในพื้นที่ชายแดนใต้และในสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งในที่มีมิใช่แต่เฉพาะทัศนคติจากผู้ชายเท่านั้นที่จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2561 ผู้เขียนพบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหญิงก็มีทัศนคติตามฐานคิดที่วนเวียนกัน ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าการดำเนินงานด้านสันติภาพของพวกเธอจะเป็นไปตามแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีที่มีลักษณะสำคัญ คือ การมองเห็นว่าทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน การไม่เลือกปฏิบัติ และการแยกปัญหาออกจากตัวบุคคล (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์และ และ เหมือนขวัญ ฤณุมาศ, 2560: 8) ซึ่งสะท้อนจากการทำงานของพวกเธอที่ไม่ได้ทำเพื่อกลุ่มเหยื่อจากความรุนแรงที่เป็นพลเรือนผู้บริสุทธิ์เพียงอย่างเดียว ในขณะที่เดียวกันพวกเธอก็ทำงานกับครอบครัวของผู้ที่ถูกมองว่าเป็นฝั่งขบวนการด้วย ซึ่งนั่นสะท้อนว่าพวกเธอไม่ลดทอนความเป็นมนุษย์ของคนกลุ่มนั้นด้วยการตราว่าเป็นคนของฝั่งตรงข้ามเพียงอย่างเดียว แต่มองว่าพวกเขาล้วนแต่เป็นเหยื่อของความขัดแย้ง อีกทั้งยังมีฐานะเป็นศาสนิกชน เมียม่าย ลูกกำพร้า และว่าที่ผู้นำครอบครัวคนใหม่ ทว่า ถ้อยคำอันเป็นภาพสะท้อนที่ศนะที่มีต่อการทำงานและการรวมกลุ่มของพวกเธอเช่นนี้ยังคงถูก

³² ข้อมูลเกี่ยวกับ a view from below หรือ Bottom-Up Approaches และ A View From Above หรือ Top-Down Approaches สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้ที่ Joshua A Williams, 2015, *Reconciling the Differences Between Top-Down and Bottom-Up Approaches to State-Building*.

ถ่ายทอดและเล่าสู่คนภายนอกอยู่เสมอ เหล่านี้คือตัวอย่างถ้อยคำที่ผู้เขียนได้ยินได้ฟัง เมื่อครั้งลงพื้นที่พูดคุยกับพวกเธอและกลุ่มคนที่อยู่รายล้อมการทำงานของเธอเมื่อผู้เขียนสอบถามถึงจุดอ่อน จุดแข็ง เจ็อนไขสนับสนุนและข้อท้าทายการทำงานด้านสันติภาพของคณะทำงานฯ

คำพูดที่ 1: “ผู้หญิงเหมาะกับการเยียวยา ไต่เต้เจรจามากกว่าไม่ใช่ของผู้หญิง”

ประโยคที่มีความหมายลักษณะนี้ถูกพูดบ่อยครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพูดคุยกับเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มคนที่มีแนวคิดเชิงอนุรักษ์นิยมทั้งหญิงและชาย เมื่อนำกรอบบทบาททางเพศสภาพมาพิจารณาก็ทำให้เข้าใจได้ว่า เพราะการที่มองว่าผู้หญิงเหมาะสมกับการทำงานที่อาศัยความเป็นหญิง เช่น ความอ่อนโยน ความอ่อนหวาน การช่วยเหลือ ดังเช่นงานเยียวยาเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ ตรงกับภาพลักษณ์ผู้หญิง และถูกที่ถูกต้องตามความเข้าใจของสังคม แต่เมื่อในทางปฏิบัติงานของพวกเธอกำลังข้ามชนบดดั้งเดิมนี้ไปสู่ปริมณฑลที่สร้างความกระสับกระส่ายต่อสังคม เช่นการมีบทบาทบนไต่เต้เจรจาสันติภาพ งานของพวกเธอจึงทำให้เกิดบทสนทนาสำหรับคนในพื้นที่พอสมควรกับแนวคิดทางศาสนาอิสลาม (อาม่า นามสมมติ, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2561) ที่ให้ผู้หญิงเป็นได้เพียง “ตัวแทน” ของกลุ่มสตรีด้วยกันมิใช่เป็น “ผู้แทน” ของอิสลามิกชน ทั้งหมดที่หมายรวมถึงกลุ่มผู้ชาย ด้วยเหตุนี้การจะขึ้นไปมีบทบาทบนไต่เต้เจรจาของพวกเธอจึงสร้างข้อกังวลว่าพวกเธอจะไปในฐานะผู้แทนหรือไม่

“ผู้หญิงเป็นผู้แทนไม่ได้ เพราะในคัมภีร์เขาจะบอกว่าคนที่จะเป็นผู้แทนได้ต้องเป็นผู้ชาย เป็นผู้แทนในการนำละหมาดนั้นจะ อย่างนี้ ถ้าผู้หญิงนำละหมาดไม่ได้ ก็ว่าผู้หญิงไม่ควรไปเป็นผู้แทนอยู่บนไต่เต้เจรจานะ มันเป็นที่ของผู้ชายเขา” (กะฎ่า นามสมมติ, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2561)

ทำให้ในภายหลังกพวกเขาเธอรบอบสถานะให้ชัดเจนขึ้นด้วยการบอกว่าพวกเขาคือ Party C และบทบาทที่ต้องกรบนโต๊ะเจรจาคือเป็นผู้สังเกตการณ์ (ไซรยา จามจุรี, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2561)

คำพูดที่ 2: “ข้อเสนอพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงมันอ่อนไป” และ “ผู้หญิงพวกนี้พูดเรื่องพื้นที่ปลอดภัยกับใครกันแน่” ชุดคำพูดเหล่านี้เป็นทัศนคติที่แพร่หลายในกลุ่มนักวิชาการ ชาวบ้านบางกลุ่มในพื้นที่ เจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มผู้เห็นต่าง ด้วยเห็นว่าพื้นที่สาธารณะทั้ง 5 แห่งที่พวกเขาเสนอให้ปลอดภัย ได้แก่ ตลาด ถนน โรงเรียน ศาสนสถาน และป้อมซูดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) เป็นการกำหนดสถานที่ปลอดภัยที่ยืดเยื้อแต่ความต้องการของผู้หญิงโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติของการสู้รบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถนน ซึ่งฝ่ายขบวนการมองว่าเป็นพื้นที่ต่อรองทางอำนาจในสภาวะความขัดแย้งที่ไม่สมมาตร (Asymmetric Conflict) และป้อมซูดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ซึ่งฝ่ายขบวนการเห็นว่าเป็นจุดที่สามารถโจมตีได้เพราะไม่ใช่จุดปลอดภัย ผู้ให้ข้อมูลบางคนถึงกับถามกลับมาว่า “ถ้าให้ทั้ง 5 แห่งนี้ปลอดภัยแล้วจะให้เราไปสู้ที่ไหน?” เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดข้อกังขาว่าที่แท้แล้วพวกเขาต้องการส่งสาส์นที่ว่าด้วยพื้นที่สาธารณะปลอดภัยแก่ผู้เห็นต่างเพียงเท่านั้น ไม่ใช่รัฐไทย และยิ่งเมื่อพบว่าพื้นฐานของบางองค์กร 1) มีความใกล้ชิดกับรัฐไทย 2) ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ 3) มีแนวคิดยอมรับเพศที่สาม ซึ่งเป็นประเด็นร้อนสำหรับสังคมผู้เคร่งศาสนาอิสลาม 4) พวกเขาบางคนลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งในระบบแบ่งเขตและบัญชีรายชื่อในการเลือกตั้งที่ผ่านมา³³ สังกัดพรรคที่ถูกครหาว่าสืบทอดอำนาจเผด็จการ และ 5) รัฐไทยและมาราปัตตานีตอบรับข้อเสนอของพวกเขาอีกยิ่งทำให้สถานะของคณะทำงานฯ ไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายขบวนการปีกรุนแรง ฝ่ายเคร่งศาสนาและฝ่ายที่ไม่ยอมรับการเป็นตัวแทนของมาราปัตตานี อีกทั้งในพื้นที่ความไม่สงบยังมีชุดความหมายว่าด้วยพื้นที่ปลอดภัยอีก 2 ชุดปฏิบัติการอยู่ นั่นคือ 1) พื้นที่ปลอดภัยภายใต้โครงการประชารัฐรวมใจ และ 2) พื้นที่

³³ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 ในวันที่ 24 มีนาคม 2562

สันติ³⁴ ทำให้ “พื้นที่สาธารณะปลอดภัย” ของพวกเขาเจือจางหรือปิดกั้นด้านพอสมควร สิ่งที่เขาและเธอจะทำได้เพื่อคลี่คลายข้อกังขาบางส่วนคือการที่เขาและเธอพยายามเน้น “พื้นที่สาธารณะปลอดภัย” ของพวกเขาให้ชัดเจนขึ้นว่าเป็นพื้นที่ปลอดภัยและปฏิบัติการทางทหารจาก “ทุกฝ่าย” และพยายามทำงานร่วมกับกลุ่มผู้เห็นต่างมากขึ้นด้วยวิธีการที่แยบยล เช่นการเหยียวยา และการให้ความช่วยเหลือเชิงสิทธิมนุษยชน ทว่าสิ่งที่เขาและเธอทำกลับเจออุปสรรคเพิ่มเติม นั่นคือ พวกเขาบางกลุ่มถูกติดตามจากภาครัฐอย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังพบว่าข้อเสนอพื้นที่สาธารณะปลอดภัยของพวกเขาไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่บางกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่ค้ายังต้องการให้มีหน่วยรักษาความปลอดภัยของรัฐอยู่ในตลาดเพื่อความอุ่นใจในการประกอบสัมมาอาชีพ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ก็สร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายขบวนการในการโจมตีตลาดเพราะพวกเขาถือคติว่า “ที่ใดมีอาวุธ ที่นั่นคือพื้นที่รบ” และฝ่ายขบวนการก็มองคิรีที่ทำงานด้านผู้หญิงและเยาวชนของตนอยู่แล้ว ดังนั้นข้อมูลจากคณะทำงานฯ อาจถูกมองด้วยอคติจากฝ่ายผู้เห็นต่าง ในส่วนนี้คณะทำงานฯ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำให้ทุกฝ่ายเห็นประโยชน์ของแนวคิดพื้นที่สาธารณะปลอดภัยให้กระจ่างขึ้น ให้คนในพื้นที่รู้สึกว่าการคิดนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้หญิงเพียงเท่านั้นแต่เป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน

คำพูดที่ 3: “ผู้หญิงนะ ถ้าในบ้านตัวเองยังไม่ดีแล้วจะทำสังคมให้ดีขึ้นได้อย่างไร” “ผู้หญิงที่ออกไปทำงานข้างนอกนะ ก็ชอบแต่จะแต่งตัวสวย ๆ และก็มีปัญหาเรื่องผู้ชาย” และ “ผู้หญิงมีปัญหาเยอะ” ปฏิเสธไม่ได้ว่าด้วยแนวคิดบทบาทหญิงชาย ผู้หญิงถูกคาดหวังให้วางเรื่องในบ้านไว้เป็นความสำคัญอันดับหนึ่ง (First Priority) ดังนั้นการออกมาทำงานภาคประชาสังคมของพวกเขาซึ่งถูกมองว่าเป็นงานนอกบ้าน จึงไม่อาจพูดได้ว่าได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่จากครอบครัวของพวกเขา บางครอบครัว และยังเมื่อพวกเขามีโอกาสออกนอกบ้าน ได้พบเจอสังคมและกลุ่มคน

³⁴อ่านเพิ่มเติมที่ มุมมองที่แตกต่างเรื่อง “พื้นที่ปลอดภัย” ผลวิจัย vs ฝ่ายความมั่นคง ใน <https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/52743-vision.html>

ใหม่ ๆ ปัญหาที่ไม่พึงประสงค์เกี่ยวกับครอบครัวและสถานะสามีภรรยาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะกรณีที่เกิดขึ้นจะประกอบด้วยเรื่องเท็จหรือเรื่องจริงในสัดส่วนเท่าไร แต่พวกเธอก็ตกเป็น “ซีปาก” ให้ถูกนินทาทั้งภายในและภายนอกภาคประชาสังคมชายแดนใต้ บางกรณีถึงขั้นต้องย้ายภูมิลำเนาหนีจาก “เรื่องเล่าปากต่อปาก” เหล่านั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ประเด็นดังกล่าวเป็นอุปสรรคในการทำงานของพวกเธอ ด้วยเหตุนี้พวกเธอเรียนรู้ที่จะต่อรองกับคนในครอบครัวด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น 1) ใช้หลักการทางศาสนาผ่านการขออนุญาตสามีก่อนออกมาทำงานนอกบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์ของชาวมุสลิม และเชื่อว่าถ้าได้รับอนุญาตจากสามีก่อนออกมาทำงานนอกบ้านแล้วสามีและพระเจ้าจะอำนวยพรให้การทำงานต่าง ๆ สำเร็จได้ด้วยดี (ซารีน่า เจ๊ะเลาะ, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2561) 2) ก่อนที่จะออกมาทำงานกับทีมงานของพวกเธอ พวกเธอเลือกที่จะจัดการเรื่องในบ้านให้แล้วเสร็จก่อน เพื่อความสบายใจของพวกเธอเอง และ 3) พวกเธอเลือกแต่งกายอย่างสวยงามและมิดชิดเพื่อป้องกันข้อครหาจากกลุ่มผู้เคร่งศาสนา เป็นต้น

คำพูดที่ 4: “มีผู้หญิงทำงานสันติภาพมันก็ดี จะได้เข้าหลังบ้านเขาได้แต่จริง ๆ ในมุมนึง สิ่งที่มีผู้หญิงทำหะมันเหมือนคุกคามพวกผู้ชายเขาอะ” ช่องทางหลังบ้านคือสิ่งที่มีอยู่จริงและดูเหมือนจะเป็นที่รับรู้ในระดับหนึ่งของคนที่ทำงานด้านสันติภาพในภาคใต้ และ “หลังบ้าน” ที่ว่านี้เป็นหนึ่งในพวกเธอด้วย ดังนั้นการนำเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของพวกเธอต่อกลุ่มผู้เห็นต่างจึงค่อนข้างซับซ้อน ทว่าประเด็นพื้นที่สาธารณะปลอดภัยที่พวกเธอขับเคลื่อนนั้นกลับคุกคามตัวตนของผู้ชายเพราะพวกเธอขับเคลื่อนประเด็น “นอกบ้านที่สาธารณะ” อันเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของผู้ชาย และการที่พวกเธอขับเคลื่อนอย่างแข็งขันก็ยิ่งทำให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดกลุ่มผู้ชายโดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายภาคประชาสังคมและคนทั่วไปที่ยังพิจารณาบทบาทหญิงชายและตำแหน่งแห่งที่ที่เหมาะสมทางสังคมตามทัศนะชายเป็นใหญ่ (ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) รู้สึกอึดอัดใจ (Uncomfortable) กับกระบวนการขับเคลื่อนสันติภาพของพวกเธอถึงขั้นที่มี “เรื่องเล่าปากต่อปาก” ว่าแกนนำภาคประชาสังคมชายคนหนึ่งซึ่งเพิ่งเผชิญกับปัญหา “เรื่องในบ้านของตน” กังวลกับการเจริญเติบโตของคณะทำงานฯ เป็นอย่างมากจึง

พยายามเพิ่มบทบาทของตนในฐานะที่ปรึกษา เพื่อให้คณะทำงานฯ เติบโตในทิศทางที่ตนต้องการ เพื่อลดความระแวงทางสังคม ทุกครั้งที่พวกเขาทำกิจกรรมใดใดก็จะชักชวนผู้ชายในพื้นที่ให้เข้าร่วมกิจกรรมของพวกเขาอยู่เสมอและพวกเขายังเลือกขอคำปรึกษาและขอความรู้จาก “กลุ่มผู้ชายที่เธอเลือกแล้ว” ที่เป็นผู้สนับสนุนทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนเคยสอบถามว่าพวกเขาใช้มาตรวัดอะไรในการพิจารณาว่าผู้ชายหนึ่งเหมาะสมที่พวกเขาจะขอคำปรึกษา แก่นนำคนหนึ่งตอบว่านอกจากตำแหน่งทางสังคมและองค์ความรู้ของเขาจะเป็นสิ่งจำเป็นแล้ว “ทัศนคติเชิงบวกต่อสตรี” ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่พวกเขาใช้ตัดสินด้วยเหตุนี้ผู้ชายที่เข้าร่วมกิจกรรมของพวกเขา จึงมีจำนวนน้อยที่มีทัศนคติอนุรักษ์นิยม

6. บทสรุป

คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้คือเวทีทำงานประเด็นสันติภาพของผู้หญิงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มาจาก 23 องค์กร ทำงานร่วมกันโดยมีผู้ทำหน้าที่เป็นแกนประสานงานจำนวน 5 คน ขับเคลื่อนประเด็นสันติภาพผ่าน 6 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนในและนอกประเทศ

เส้นทางการขับเคลื่อนสันติภาพของพวกเขาเริ่มต้นจากงานเยียวยา งานส่งเสริมพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นการขับเคลื่อนสันติภาพประเด็นเย็นและถูกมองว่าเหมาะสมกับความเป็นผู้หญิงของเธอ ก่อนจะขยายมาสู่การขับเคลื่อนสันติภาพมิติความมั่นคงปลอดภัยซึ่งเป็นประเด็นร้อนจากการเรียกร้องพื้นที่สาธารณะปลอดภัยและข้อเสนอสถานะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ พื้นที่การทำงานนี้แห่งนี้ไม่เคยมีตัวแสดงที่เป็นผู้หญิงมาก่อน ดังนั้นการเข้ามาของพวกเขาก็ทำให้เกิดบทสนทนาในพื้นที่มากมายทั้งต่อการทำงานและต่อความเหมาะสมในฐานะที่เป็นผู้หญิง เมื่อเป็นเช่นนี้พวกเขาจึงจำเป็นต้องค้นหาแนวทางการทำงานที่ประนีประนอมต่อบริบทสังคมในพื้นที่ ไม่หักท้าว ไม่แข็งกระด้างแต่ยังสามารถดำรงจุดมุ่งหมายการทำงานของพวกเขาไว้ได้ ดังจะเห็นได้จากการทำงานที่พวกเขาแสดงให้เห็นบทบาทการจัดการเรื่องในบ้านให้

สำเร็จก่อนออกไปทำงานนอกบ้าน การขออนุญาตสามีก่อนออกจากบ้าน การแต่งกายที่เรียบร้อย และที่สำคัญคือการระบุอย่างชัดเจนถึงสถานะของผู้หญิงบนโต๊ะเจรจา เพื่อลดกำแพงอคติและไม่ทำให้ผู้ชายในพื้นที่รู้สึกถูกคุกคามจากการทำงานของพวกเขานะ ซึ่งในท้ายที่สุดแม้เธอจะไม่สามารถขับเคลื่อนงานในรูปแบบที่เธอต้องการได้ทั้งหมดและถูกตั้งข้อสงสัยต่อการทำงานมากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ณ ขณะนี้พวกเธอได้เป็นเจ้าของประเด็นพื้นที่สาธารณะปลอดภัย ได้ผลักดันตัวเองเข้ามาอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ได้เป็นคนกำหนดประเด็นและได้เห็นความสำเร็จของตนจากการที่ข้อเสนอของพวกเธอถูกพิจารณาในเวทีพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวช่วยเสริมให้งานศึกษาของดวงหทัย (2561) ชัดเจนขึ้นด้วยการให้ข้อมูลว่าคณะทำงานฯ ขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพของพวกเขาด้วยแนวทางพิเศษสภาพได้อย่างไร อีกทั้งยังสามารถเสนอข้อมูลอีกด้านหนึ่งต่องานของอับดุลโซมัด (Abdulsomad, 2017) ได้ว่าการทำงานของผู้หญิงไม่ได้ถูกกดถูกข่มเพียงอย่างเดียว แต่พวกเธอมีการปรับรูปแบบการทำงานด้วยความเข้าใจบริบทพิเศษสภาพภายในพื้นที่จนทำให้พวกเธอสามารถขึ้นมาเป็นตัวตนในกระบวนการสันติภาพในพื้นที่ได้

กว่าทศวรรษที่ผ่านมาการทำงานของผู้หญิงได้ทำให้ภาวษาแห่งสันติภาพสำหรับสามจังหวัดชายแดนใต้ปรับเปลี่ยนไปบ้างแล้ว แม้ว่าพวกเธอจะสามารถก้าวข้ามไม่ให้ครอบครัวยุคและสังคมแตกสลายจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นไปได้ไม่น้อย แต่การก้าวไปข้างหน้าในประเด็นร้อนด้านความมั่นคงยังมีขีดจำกัดอันเนื่องมาจากปัญหาความเชื่อใจในการทำงานระหว่างฝ่าย และ อคติเกี่ยวกับบทบาทหญิง-ชายในกระบวนการสันติภาพ ผู้หญิงที่ทำงานด้านสันติภาพด้วยแนวคิดบทบาทหญิง-ชายจึงไม่ควรถูกปล่อยให้เดินไปในเส้นทางที่ยากลำบากโดยลำพัง พวกเธอต้องการการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง พลังแห่งการสร้างสันติภาพของพวกเธอยังรอให้สังคมไทยค้นพบและผลักดันให้มีนัยสำคัญต่อการสร้างสันติภาพที่สมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). สำนักงานประสานงานและบูรณาการการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. วันที่ค้นข้อมูล 17 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=12677&Key=news14>.
- กองสันติภาพ ความมั่นคงและการลดอาวุธ กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2561). *การรักษาสันติภาพและเสริมสร้างสันติภาพในกรอบสหประชาชาติ*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.mfa.go.th/thai_inter_org/content/files/policy-20180622-160147-742100.pdf
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). “ผู้หญิง/ ผู้ชาย: ที่บ้าน/ ที่สาธารณะ.” ใน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (บรรณาธิการ). *สตรีศึกษา 2 ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ*. (หน้า 59-130). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- กุลธิดา สามะพุทธิ และคณะ. (บรรณาธิการ). (2552). *ฝนกลางไฟ: พลังชีวิต พลังใจ ห้าสิบเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: คณะทำงานวาระทางสังคม, สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี (คยศ.). (2561). *สันติสนทนา: เส้นทางเผชิญความรุนแรงชายแดนภาคใต้*, 2534–2554. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้. (2561). *คณะทำงานวาระผู้หญิงฯ (PAOW) ยื่นหนังสือให้คณะพูดคุยฯ ทั้งสองฝ่ายสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการสันติภาพ*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11709>.

- เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม. (2555). *เสียงของความหวัง: เรื่องเล่าผู้หญิงเพื่อกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้*. ปัตตานี: โครงการผู้หญิงภาคประชาสังคม ภายใต้โครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพแก่ชายและหญิงที่เปราะบางในภาคใต้ของประเทศไทย.
- จิตินภ โภมลนินิ. (2560). *หลังรอยยิ้ม: เรื่องเล่าเพื่อพลิกฟื้นตัวตนและชุมชนชายแดนใต้*. ปัตตานี: เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้.
- ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ. (2561). *ผู้หญิงกับกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ไทยพีบีเอส. (2559). *มาราปาตานี-ไทย" ตกกลางสร้างพื้นที่ปลอดภัยจังหวัดชายแดนใต้*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/255435>.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). "สันติวิธี: การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี." *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5 (2): 1-16.
- นุแลปีเต 43. (2552). *เยาวชนใจอาสาเป็นใครกัน ??*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/volunteer/2009/07/22/entry-1>.
- พรพิไล ถัมภ์รักษัสต์ว์. (2539). *ปรัชญาผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2559). *การพูดคุยสันติภาพกำลังเผชิญทางตัน?*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/8637>.
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2551). *ขบวนการประชาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/special-scoop/detail/9510000038195>.

ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบ
จังหวัดชายแดนใต้ (ศวชต). (2559). *มิตรภาพ สตรีจิตอาสา: เครือข่ายชีวิต
เพื่อนคนพิการ*. สงขลา: ลีโอ ดีไซน์ แอน พรีน.

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2560). *ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อ
กระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 3 [PEACE SURVEY
3]*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก [https://deepsouthwatch.
org/th/node/11322](https://deepsouthwatch.org/th/node/11322)

_____. (2562). *รายงานสถานการณ์ ความขัดแย้งรุนแรงในชายแดนใต้/ปาตานี
[ไตรมาส4/2561]*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก [https://
deepsouthwatch.org/th/node/11901](https://deepsouthwatch.org/th/node/11901)

สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมมนตรี. (2560). *นโยบายการบริหาร
และการ พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562*. วันที่ค้นข้อมูล 29
มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://tiny.cc/eyj94y>.

เสาวรส ปลื้มใจ และอุทิศ สังข์รัตน์. (2558). “ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้.”
วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 10 (1): 225-243.

อาทิตย์ ทองอินทร์. (2562). *ภาคประชาสังคมปาตานี: มองผ่านกรอบคิดโครงสร้าง
โอกาสทางการเมือง (1)*. วันที่ค้นข้อมูล 30 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก [http://
media-selatan.com/article/view/79?fbclid=IwAR0fL2SbYJwT-EhKVQD
4HosGyHQj3G4PfwBY0HYcdXShhdjAsOiNChJE8F4](http://media-selatan.com/article/view/79?fbclid=IwAR0fL2SbYJwT-EhKVQD4HosGyHQj3G4PfwBY0HYcdXShhdjAsOiNChJE8F4).

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Abdulsomad, F. A. (2017). *Women's participation in the Patani Peace
Process: A case study of the barriers to women's participation in*

building peace in Patani. Retrieved January 6, 2019, from <http://www.scriptiesonline.uba.uva.nl/document/652992>.

United Nations. (2008). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. Retrieved February 1, 2019, from <https://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2000/W2000%20Men%20and%20Boys%20E%20web.pdf>.

Wilmers, A. (2018). *International Women's Peace Movements*. Retrieved May 4, 2019, from <http://ehne.fr/en/node/1322>.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ก๊ะญะ นามสมมติ. (2561, 27 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

ก๊ะญา นามสมมติ. (2561, 3 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

เจ้าหน้าที่ระดับสูงกองยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศอ.บต. (2561, 25 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

ชาวีน่า เจ๊ะเลาะ, (2561, 3 ธันวาคม). ชมรมผู้นำมุสลิมะห์นราธิวาส. สัมภาษณ์.

ซีตีมาเรียม บินเยาะ. (2561, 26 พฤศจิกายน). ผู้แทนกลุ่มเซาฏานา. สัมภาษณ์.

โซรยา จามจรี. (2561, 27 ธันวาคม). ผู้แทนจากเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้. สัมภาษณ์.

นิเต๊ะ อิตแด. (2561, 25 พฤศจิกายน). ผู้แทนจากสมาคมสวัสดิการมุสลิมะห์จังหวัดยะลา. สัมภาษณ์.

พีญอน นามสมมติ. (2561, 14 ธันวาคม). ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้. สัมภาษณ์.

พีญาญ นามสมมติ. (2561, 1 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

พีญิว นามสมมติ. (2516, 24 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

พีเถื่อน นามสมมติ. (2516, 24 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

รอปียะ เจ๊ะเลาะ. (25612, 3 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.

ลม้าย มานะการ. (2561, 26 พฤศจิกายน). ผู้แทนเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ.
สัมภาษณ์.

อาม่า นามสมมติ. (2561, 3 ธันวาคม). ผู้ประสานงานหลักศูนย์ประสานเครือข่าย
องค์กรประชาสังคมนราธิวาส. สัมภาษณ์.